

De droom van God

Tractatus Logico-Theologicus

Ap Verwajen

De droom van God, tractatus logico-theologicus

Het scenario voor de mensheid

Inleiding

Dit is een verhandeling, waarin een poging wordt gedaan uiteen te zetten hoe de huidige wereld is ontstaan en het menselijk geslacht zich heeft ontwikkeld in verhouding tot zijn oorsprong. Ook zal de toekomst en de bestemming van de mens worden besproken. Er zal vanuit worden gegaan dat er een God is. Dat God liefde is. Dat God een droom had, die gebaseerd was op zijn liefde. Dat heel het gebeuren op aarde vanuit die liefdesdroom kan worden verklaard.

Deze verhandeling is gebaseerd op een drietal bronnen: de Bijbel, de wetenschap en openbaring.

Over het gezag van de Bijbel zal ik niet uitweiden; er zijn genoeg wetenschappelijke studies die vastgesteld hebben dat de 66 boeken van de Bijbel, geschreven in een periode van ruim 1500 jaar door tientallen auteurs, die qua tijd en plaats zeer ver van elkaar verwijderd zijn geweest, een grote mate van samenhang vertonen; dat gezien de vele, aan het begin van onze jaartelling gevonden bijbelse manuscripten, die onderling slechts geringe afwijkingen vertonen, aan de tekst van zelfs de oudste gedeelten van de Bijbel zoals die ons ter beschikking staat een grote mate van authenticiteit toegeschreven mag worden.¹ Een authenticiteit die nog bevestigd is door de in 1947 bij Qumran gevonden geschriften, de zg. Dodezeerollen. Deze rollen bevatten de oudste bekende manuscripten van de Hebreeuwse Bijbel. Door de geringe afwijkingen met de eerder gevonden handschriften wordt de betrouwbaarheid van de overlevering bevestigd.

Daar komt nog bij dat geen ander boek dan dit zóveel gelezen is en zó'n invloed heeft gehad op het denken en handelen van de mensheid.

De wetenschap is behulpzaam geweest om feiten te staven, mogelijkheden te bevestigen of uit te sluiten, zij het dat een deel van wat behandeld zal worden zal behoren tot het bovennatuurlijke, dus het niet verifieerbare. Een deel van ons betoog zal zich dus aan weten-

schappelijke toetsing onttrekken. Daar komt bij dat wetenschap niet altijd betrouwbaar is en niet alles wetenschap is wat ons onder die naam wordt gepresenteerd.

Geografisch en historisch onderzoek heeft een groot aantal van de hieronder genoemde feiten bevestigd. Ik verwijs wat dat betreft naar de uitkomsten van archeologisch bodemonderzoek en naar de geschiedschrijvers, zoals Flavius Josephus.

Daarnaast blijkt de inhoud van de Bijbel op vele plaatsen niet in strijd met de wetenschap.

Openbaring zou ik willen omschrijven als goddelijke intuïtie of de leiding van de H. Geest. Er zijn in de geschiedenis van de mensheid té veel getuigenissen geweest van mensen, die hierdoor geleid zijn geweest, om openbaring als bron van ons weten buiten beschouwing te laten.

Zowel voor het gebruik van de Bijbel als van de intuïtie als bronnen van kennis zou het bezwaar van een *petitio principii* (cirkelredenering) naar voren gebracht kunnen worden: men gaat alvast uit van datgene wat men probeert aan te tonen, namelijk dat al het bestaande een goddelijke oorsprong heeft. Dit geschrift is evenwel niet bedoeld als een poging om dat te verdedigen. Het is veeleer beschrijvend dan bewijzend. Vastgesteld zal worden dat door de aanname van het bestaan van God de beschrijving van de werkelijkheid een consistent geheel wordt. Zonder die aanname blijft teveel onopgehelderd.

De Bijbel is niet zomaar een verhandeling of een geschiedenisboek. Het is een boek dat wel een elementair deel van de geschiedenis van God met de mensen weergeeft, maar niet altijd op een strikt chronologische of wetenschappelijke manier. Daarnaast bevat het veel poëtische, profetische, wetgevende stukken, brieven. Door alle boeken van de Bijbel heen zijn er echter aanwijzingen te vinden omtrent Gods handelen. Die zijn te beschouwen als stippen in een prentje voor kinderen; als je de stippen verbindt krijg je het hele plaatje. Dit stuk pretendeert niet de hele waarheid weer te geven; er zijn zeker leemtes en ook

vergissingen zijn mogelijk. De hele waarheid is door ons op deze wereld niet te bevatten; ons kennen is onvolkomen. Eens zullen we volkomen kennen zoals we zelf gekend zijn.

Onze waarneming en ons verstand spelen natuurlijk ook een belangrijke rol bij de bestudering van de feiten en geschriften, en helpen ons conclusies te trekken.

Het bestaan

Dát er iets is, is iets ongerijmds.² De filosofie stelt steeds weer de aloude vraag: 'Waarom is er iets en is er niet veeleer niets?'³ Feit is dát wij bestaan. Dat er een God bestaat is niet méér ongerijmd. Integendeel, God kán de oorsprong zijn van ons bestaan. En er is reden genoeg om dat te geloven. Als we het raadsel hebben opgelost dat wij bestaan, doordat we God als onze oorsprong hebben erkend, blijven we zitten met het raadsel van zijn bestaan. Dat betekent dus logischerwijze dat zijn 'bestaan' van een andere orde is.⁴ God spreekt niet over zijn eigen bestaan. Hij noemt zichzelf JHWH: 'Ik ben die ben', of 'Ik ben die Ik zal zijn'. Hij is de Zijnde.

Wat het 'zijn' van God betreft zou de mens graag willen uitgaan van een objectieve God.⁵ Hij zou op een afstand willen blijven staan om te constateren of er wél of niet een god bestaat. Daarna zou hij kunnen beslissen of hij bij die god wil horen.

Maar aan die mens openbaart God zich niet. God openbaart zich aan de mens die zich wil overgeven, de nederige mens. Aan die mens wil God deel hebben. Dat is het geheim van het zijn van God.

In het hiernavolgende wordt uitgegaan van deze aard van 'zijn' of 'bestaan' van God; God die onze oorsprong is.

Ik ben *ontstaan*, terwijl God *altijd heeft bestaan*.

Bestaan en ontstaan. Dat is het verschil. Mijn bestaan is ontstaan. Zijn bestaan is niet ontstaan. Hij bestond, bestaat en zal bestaan. Daarom is Hij de Zijnde.

'Ik ben die Ik zal zijn,' zei Hij⁶. JHWH. Hij noemt zich zo. Hij heeft zijn eigen wijze van zijn. Dat *zijn* kenmerkt Hem, bedoelt Hij. Daarmee onderscheidt hij zich van ons. Hij doet ons *ontstaan* opdat wij gaan *bestaan*.

Want wij hebben een begin maar geen eind. Eerst bestonden wij niet, maar we bestaan en we zullen bestaan.

Hij is *onbeperkt*. Hij deed ons ontstaan, maar maakte ons *beperkt*. Hij moest ons beperkt maken, omdat een deel van ons niet inééns geschapen kon worden, maar slechts kon ontstaan door vorming en groei. Hij wilde dat we groeien zouden in afhankelijkheid van Hem. Want zijn doel is dat we Hem eenmaal volledig zullen zien zoals Hij is en zullen worden zoals Hij. Aan Hem gelijk.

Dat kan nooit helemaal. Want wij hebben een *oorsprong*. Hij niet. Hij heeft een *voorsprong*.

God

God is een persoon met een verstand, emoties en een wil. God is tegelijk drie personen: Vader, Zoon en Geest. Tegelijk enkelvoud en meervoud. Het Hebreeuws spreekt soms van *EI*, wat God betekent, en daarnaast van *Elohim*, wat Goden betekent.⁷

Het begrip drie-eenheid is een menselijke betiteling; God is een bovennatuurlijk persoon, en onttrekt zich grotendeels aan onze wijze van beschrijven.

De Vader is de vader van Jezus Christus, maar ook het vaderbeeld van God voor alle mensen. Hij is de initiator, aan wie de Zoon en de Geest zich onderwerpen.

De Zoon is de uitvoerder van de wil van de Vader. De Zoon stemt in met de gedachten van de Vader. Hij is het Woord. Alles is door Hem ontstaan, als uitvoerder van de wil van de Vader, met behulp van de Heilige Geest.

De Heilige Geest is de persoon die namens God thans werkzaam is op de aarde. Hij staat de mens bij als helper. Hij inspireert, vertroost, bekrachtigt, onderwijst, ondersteunt.

Hoewel ze ieder een kant, 'facet', van God vertegenwoordigen, zijn ze alle drie volledig God.

God is één. Er is een volmaakte eenheid in Hem tussen Vader, Zoon en Geest.

God is de enige God. Er is geen ander. Buiten Hem bestaat er niets dat niet direct of indirect van Hem afkomstig is.

God is liefde. Gods karakter is met dat woord samen te vatten.

God is rechtvaardig. Er is geen enkel onrecht in Hem.

God is almachtig. Hij *kan alles* wat niet in strijd is met zijn eigenschappen of wat niet inwendig tegenstrijdig is.

God is alom tegenwoordig. Hij is overal, behoudens daar waar de mens Hem uitdrukkelijk buitensluit.

God is heilig en goed. Er is niets slechts, niets bedorvens in Hem. Hij doet en wil alleen het goede.

God is niet beperkt door de tijd. Hij staat boven de tijd. De tijden zijn in zijn hand. Hij heeft 'altijd' bestaan. Hij kent geen begin en geen eind.

God is niet beperkt door dimensies. Dimensies worden door Hem gemaakt.

God is niet beperkt door materie. Materie wordt door Hem gemaakt.

God is een genereus God. Hij geeft alles wat Hij heeft weg.

God is een nederig God. God is de allerhoogste persoon die bestaat, maar Hij wil slechts dienen. Hij regeert over het heelal door dienstbaarheid.

Het plan

God vatte een plan op. Dat plan kwam voort uit en was in overeenstemming met zijn karakter. De volmaakte liefde bracht God er toe het plan op te vatten om *mensen te creëren teneinde met hen zijn liefde te delen en in volmaakte eenheid met hen samen te wonen*. Deze mensen zouden Gods liefde moeten kunnen ontvangen, begrijpen en beantwoorden. Dat beantwoorden zou uit vrije wil moeten geschieden.⁸ Er kon immers niet van wederzijdse liefde en volmaakte eenheid sprake zijn als deze niet op vrijwilligheid zou berusten. En de mensen zouden van Gods niveau en karakter moeten zijn, omdat van wederzijdse liefde en eenheid geen sprake kon zijn zonder een zekere gelijkwaardigheid in denken, voelen en willen.

Het creëren van de eerste twee van deze wezens zou geschieden door een eenmalige scheppingsdaad. Het creëren van karakter en gelijkwaardigheid aan God zou niet door een eenvoudige scheppingsdaad kunnen geschieden, omdat in een geschapen wezen karakter en gelijkwaardigheid aan God slechts door vorming en groei kunnen ontstaan.⁹ God ontwierp de mens, met alle eigenschappen die

voor de bestemming van de mens nodig waren. Hij was de beste van alle mensen die God kon scheppen.

God wist dat er een risico verbonden was aan zijn plan. Het risico dat de wezens die God schiep onafhankelijk van Hem zouden willen worden.

Het was al eerder gebeurd, met de engelen. God nam het risico, terwijl Hij, verheven boven de tijd, in zijn voorzienigheid voorzag, dat het zou gebeuren.

Toch begon God zijn scheppingsplan uit te voeren.

De wetenschap claimt dat het begin van de schepping in onze jaartelling miljarden jaren geleden zou zijn. Volgens de letterlijke tekst van de Bijbel zou het bijna 6000 jaar geleden zijn. Volgens de joodse jaartelling is het jaar 2008 het jaar 5768.

De evolutie

Wetenschappers stellen dat het heelal ongeveer 14 miljard jaar oud is. Over de vraag hoe het heelal ontstaan is wordt verschillend gedacht. Erg in zwang is de veronderstelling dat alles is beginnen met een grote explosie, de oerknal, de *big bang* of de *big flash*. Wie of wat verantwoordelijk zou zijn geweest voor deze explosie is onbekend.

Eveneens volgens wetenschappers zouden de levende wezens zijn voortgekomen uit de dode materie en zijn geëvolueerd van eencellige wezens tot de mens. De grondlegger van deze leer, de zg. evolutieleer, was Charles Darwin (1809-1882). Het belangrijkste evolutiemechanisme zou de *natuurlijke selectie* zijn, waardoor populaties aangepast raken aan de omstandigheden. Deze theorie die binnen bepaalde populaties ongetwijfeld opgaat, is later door een aantal wetenschappers aangevaard als verklaring voor het ontstaan van de diersoorten, inclusief de mens.

Dat het leven 'vanzelf' uit dode materie zou kunnen ontstaan is echter nooit bewezen. Er is nooit een wetenschappelijke proef geweest die deze mogelijkheid heeft aangetoond. Dat de schepping zichzelf heeft geschapen lijkt voor een weldenkend mens ook erg onwaarschijnlijk.

Ook heeft de evolutietheorie nooit een verklaring gegeven voor het ontbreken van essentiële schakels tussen de diersoorten. En er be-

staan levensvormen, bijvoorbeeld bepaalde organen, die nooit door evolutie kunnen zijn ontstaan.¹⁰

Een van de consequenties van het geloven in de evolutietheorie, waar je nooit over hoort, is deze. Als je gelooft in de evolutietheorie, kun je niet geloven in het bestaan van een vrije wil en een eigen verantwoordelijkheid. Evolutie impliceert geprogrammeerd zijn door de natuur. Hoe zou je zó geprogrammeerd kunnen zijn dat je boven de natuur zou kunnen uitstijgen en morele keuzes zou maken? Een mens kan zich niet optrekken aan zijn eigen kraag. Alleen als je het leven hebt ontvangen van een wezen dat meer is dan jij, en je het vermogen geeft om keuzes te maken, heb je een vrije wil. De evolutietheorie impliceert dus dat geen mens verantwoordelijk zou kunnen worden gesteld voor zijn handelen.

Het is onwaarschijnlijk maar waar dat iemand erin geslaagd is een groot deel van de mensheid te doen geloven dat de schepping zichzelf heeft geschapen.

De schepping

In het begin schiep God de hemel en de aarde. De hemel, anders gezegd, het universum, het heelal, bestond uit ontelbare hemellichamen. God maakte stelsels van hemellichamen. Er waren groepen planeten en sterren waarbinnen een bepaalde orde heerste, melkwegstelsels, sterrenstelsels, zonnestelsels. De enorme afmetingen van het universum zijn voor mensen niet voor te stellen. De aarde was binnen het universum een relatief kleine planeet, waarop God precies de juiste omstandigheden creëerde waarin optimaal menselijk, dierlijk en plantaardig leven mogelijk was.

De engelen

Nadat God de hemel en aarde had gemaakt, schiep Hij engelen. Miljoenen engelen. Hij schiep engelen om Hem te dienen en hem te helpen bij de uitvoering van zijn scheppingsplan. Hij schiep ze eveneens om de mensen bij te staan.¹¹

De engelen leefden met God samen in voortdurende aanbidding.

Waar God is, is aanbidding. Hij is immers de enige God, de centrale persoon in het universum. Hem komt alle aanbidding toe. Aanbidding is niet iets wat Hij opeist. Wie Hem niet

aanbidt miskent de plaats die God toekomt. Aanbidding brengt het schepsel in de juiste verhouding tot God.

Er was één hoogste engel, Lucifer, Lichtdrager of Morgenster geheten. Hij had de leiding over de aanbidding. Hij was volmaakt geschapen, maar bezat een vrije wil. Deze hoogste engel had van God een hoge plaats gekregen. Hij koos er echter voor zich boven God te verheffen, omdat hij dacht zelf God te kunnen zijn. Hij maakte van zichzelf en zijn wijze van aanbidding een voorwerp van aanbidding. Hij hield daardoor op God te aanbidden. Een groot aantal engelen volgde hem na. Door hun hoogmoed werden ze verblind en verloren ze uit het oog welke oorsprong zij hadden; dat ze geschapen wezens waren. Het was een fatale vergissing, onheilig en oneerlijk.

Ze konden niet blijven waar ze waren, want God is een heilig en eerlijk God.

Ze werden uit de hemel verwijderd en op de aarde geworpen.¹² Het betrof één derde van de engelen.¹³

Had God dat niet van tevoren geweten? Wel degelijk.

Was het niet te vermijden geweest?

Nee.

Als God het had kunnen voorkomen had Hij het gedaan.

De gevallen engelen heten duivelen of demonen. Hun leider heet vanaf hun val satan. In plaats van lichtdrager, is hij nu de vorst van de duisternis. De gevallen engelen zijn boos en jaloers op God.¹⁴ Verzoening is niet meer mogelijk.¹⁵

De schepping

De aarde is woest, ledig en duister. Er wonen slechts demonen. Maar God gaat orde brengen.

God spreekt: 'Er zij licht.' God brengt licht op de aarde. Dat is niet het zonlicht, maar het licht van God zelf.

God scheidt land en zee van elkaar.

God scheidt de planten en de dieren.

Het hele scheppingsproces duurt volgens het bijbelboek Genesis zes dagen. Dit zijn tijdperken die ten tijde van het schrijven van het boek Genesis mogelijk nog niet gemeten werden naar de huidige menselijke tijdrekening. Zoals gezegd, volgens een aantal huidige we-

tenschappers bestaat de schepping al vele miljarden jaren. Volgens de Bijbel heeft de schepping van de mens nu bijna zesduizend jaar geleden plaatsgevonden. De bijbelse tijdrekening is te berekenen op basis van de in de Bijbel genoemde leeftijden en geslachten. Het is ook aan te tonen door de demografische gegevens waarover de wetenschap beschikt.

De tijd

God stelde voor de aarde een tijdrekening in door de bepaling van de omwenteling van de aarde om de zon en de instelling van de seizoenen, dagen, maanden en jaren. Deze tijd verstreek, en de aarde werd ouder, evenwel zonder te *verouderen*, d.w.z. zonder vergankelijkheid.

De mens

Op de zesde 'dag' scheidt God de mens uit stof, uit aarde, dus uit materie. Dat wil zeggen, God scheidt *het lichaam* uit materie.

God blaast vervolgens de levensadem in de neusgaten van de mens, zodat hij tot leven komt. Het lichaam van de mens, dat uit stof geschapen is, wordt 'beziel'.

De ziel, bestaande uit het verstand, de emoties en de wil, is de persoonlijkheid van de mens. De ziel is *niet* uit stof geschapen, maar komt voort uit God. De ziel van de mens was een deel van God en was verbonden met God. Binnen lichaam en ziel woonde de Geest van God. Zo was de mens compleet, lichaam, ziel en geest.¹⁶

Hij was geschapen naar het evenbeeld van God, en hij leek op God. Zijn ziel, vol van de Geest van God, was immers afkomstig van God; zij was een deel van God geweest.

De mens was het hoogtepunt van Gods schepping. Hoewel hij volgens de zoölogie behoort tot de zoogdieren verschilt hij fundamenteel van het dier.¹⁷ God schiep het allermooiste schepsel dat Hij kon scheppen. Er staat geschreven, na de schepping van de mens: 'En zie, het was zeer goed.'

Het menselijk lichaam had zeker oorspronkelijk, en heeft nog steeds in zekere mate een absolute schoonheid. Er zijn lichamelijke eigenschappen, die door velen als min of meer 'volmaakt' worden geclassificeerd.

Dit is ook een belangrijk argument tegen de evolutietheorie. Waarom zou de evolutie iets moois maken? Zou doelmatigheid niet het

hoogste doel zijn? De hele natuur heeft een grotere schoonheid dan strikt voor haar voortbestaan nodig is.

De mens werd door God Adam genoemd, wat mens betekent. Ons Nederlandse woord mens komt uit het Latijn en betekent geest.

God woonde zelf (nog) niet op aarde. Wel was Hij elke dag een tijdlang samen met de mens. Er staat dat Hij in de avondkoelte met de mens wandelde. Dat was een intiem samenzijn, waarin Hij met de mens communiceerde en hem onderwees.

Het was Gods bedoeling dat de mens op den duur met lichaam, ziel en geest *eeuwig* met God zou leven.

Vervolgens scheidt God een tuin op aarde, de Tuin van Eden, en zet daarin de mens die Hij geschapen heeft.

Het is niet precies zeker waar deze Tuin gelegen heeft. Er valt iets voor te zeggen dat zij gelegen zou hebben rond de plaats waar nu Jeruzalem ligt. Zij heeft er in elk geval niet ver vandaan gelegen. De Bijbel spreekt van een rivier die in het land ontspringt en het bevochtigt. Dat zou de Jordaan kunnen zijn.¹⁸

Verder spreekt de Bijbel over 4 stromen waarin de rivier zich *splijst*. Twee daarvan zijn bekend: de Eufraat en de Tigris, in het noorden. Dit zijn weliswaar geen *splitsingen* van de Jordaan, maar is geen rivier te vinden die letterlijk aan deze beschrijving voldoet. Verder noemt de Bijbel de rivieren de Pison en de Gichon. Deze zouden in het zuiden, in de Nijldelta kunnen worden gesitueerd. De Gichon stroomde volgens de beschrijving om Nubië heen. Nubië is een gebied geweest bij Egypte. (Het zou kunnen zijn dat door geologische en meteorologische gebeurtenissen, zoals aardbevingen en rampen als de zondvloed, het landschap daar aanzienlijke veranderingen heeft ondergaan.¹⁹)

Een andere reden om dit aan te nemen is het feit dat Jeruzalem en het gebied daaromheen, dat later Het Beloofde Land, of Kanaän, of Israël, wordt genoemd, zo'n centrale rol in Gods plan inneemt. Het is het gebied waar het plan van God lijkt te beginnen en tot voltooiing te komen.

Eden was een plaats en een toestand van waaruit God met behulp van de mens zijn

heerschappij over de rest van de aarde wilde uitoefenen. Immers, buiten de Tuin van Eden bevond zich de vijand van God, de duivel met zijn volgelingen. De duivel had evenwel geen autoriteit over de aarde. Die zou God aan de mens geven.

God dacht: het is niet goed dat de mens alleen is. Ik zal een helper voor hem maken die bij Hem past.

Toen nam Hij een deel van de mens, uit zijn zijde. Het Hebreeuwse woord dat de Bijbel hier gebruikt is *sala*, dat rib, of zijde kan betekenen. God schiep daaruit een vrouw. Hij schiep haar niet, zoals de eerste mens, rechtstreeks uit stof, de aarde, maar hij nam een deel van de eerste mens en bouwde die uit tot een vrouw. De vrouw was dus oorspronkelijk een deel van de man. Dat verklaart de verbondenheid tussen man en vrouw. Dat geldt in specifieke zin voor het eerste mensenpaar, maar ook in beginsel voor ieder mensenpaar. Deze verbondenheid geldt tevens in algemene zin voor de gehele mannelijke en vrouwelijke sexe, die samen als wereldpopulatie genoemd zijn in eenheid te leven en te werken.

Nu waren er een man en een vrouw.

Adam noemde zijn vrouw Eva, wat *leven* betekent, omdat zij de moeder zou worden van alle levenden.

God gaf de mens de seksualiteit. Man en vrouw waren van tegengesteld geslacht, en de geslachtelijke gemeenschap stelde hen in staat om met elkaar intiem te zijn, één te zijn, daarvan te genieten en om zich voort te planten en kinderen te krijgen.

God stelde het huwelijk in. Hij stelde vast dat de man zijn vader en moeder zou dienen te verlaten, en zich zou binden aan zijn vrouw, en dat die twee één vlees zouden worden.

God gaf hen de erotiek, het wederzijdse spel van aantrekking en verlangen.

Het huwelijk was een verbond tussen man en vrouw, een bijzondere relatie die God in het leven riep, omdat zij een afspiegeling zou zijn van de intieme relatie tussen God en de mens. Zo zou de mens kunnen leren met zijn meest naaste in liefde te leven, en aldus zou hij worden voorbereid op de tijd dat hij eeuwig bij God zou wonen. De liefde tussen man en vrouw zou, behalve in dienstbaarheid, zorg-

zaamheid, haar hun fysieke situatie uiting vinden in de eenwording van de seksualiteit. De liefde tussen de mensen was bedoeld gelijksoortig te zijn aan de liefde van God zelf, de liefde die zijn wezen kenmerkte, de liefde die Hij *was*. Naast de vriendschap van twee mensen, die als maatjes hun leven met elkaar delen, gaf God hen het vermogen om op *zijn* manier van elkaar te houden. Deze liefde is onvoorwaardelijk, en berust niet op emoties, maar op ieders eenzijdige, doch wederzijdse toewijding aan elkaar.

Ze waren naakt, de mens en zijn vrouw, maar ze schaamden zich niet voor elkaar. Ze waren zeer goed geschapen. God had ze zó geschapen dat ze leken op Hem. Ze waren alleen nog beperkt qua karakter, in hun wijsheid, hun kennis en hun kunnen.

Karakter omvat het vermogen om lief te hebben en te doen alles wat daarmee in overeenstemming is.

Wijsheid is het vermogen om kennis toe te passen vanuit liefde.

Deze eigenschappen ontwikkelen zich door groei in afhankelijkheid van God. God wilde de mensen onderwijzen, zodat ze zouden groeien in karakter²⁰, en steeds meer op Hem zouden gaan lijken. Zodra dat proces was voltooid, was het Gods bedoeling dat hun fysieke lichaam zou overgaan in een verheerlijkt, d.w.z. onstoffelijk lichaam. Ze waren voorbereid om vanaf dat moment voor altijd met God samen te zijn.

Tussen God en de mensen bestond een band van liefde, die, wat de mensen betreft nog verder moest groeien.

De twee bomen

In de Tuin van Eden had God allerlei bomen geplant, waarvan de mens kon eten, waaronder, in het midden van de tuin, de boom van het leven. Ook was daar de boom van kennis van goed en kwaad (kwaad = slecht). God waarschuwde de mens. Hij gaf hem toestemming om van alle bomen te eten, ook van de boom des levens, maar Hij gebood hem niet te eten van de boom van kennis van goed en kwaad. Eten van die boom impliceerde dat de mens zou willen weten wat goed en kwaad was zonder God te raadplegen. God zei dat als hij van de boom van kennis van goed en kwaad zou eten, hij *op datzelfde moment* zou

sterven.

De boom van het leven representeerde voor de mens God zelf²¹, die hem het leven gaf, een boom waarvan hij de vruchten mocht eten, om daardoor te groeien.

Als hij van de boom van kennis van goed en kwaad zou eten zou de toegang tot de boom van het leven, dus de relatie met God, worden afgesloten en zou hij geen leven meer ontvangen.

Goed en kwaad, zonde

Als we spreken over goed en kwaad moeten we ingaan op de vraag wat *goed* is en wat *kwaad*. Synoniemen van kwaad zijn *slecht* of *zonde*. Het antwoord daarop kunnen we ontleenen aan de persoon van God en het plan, de droom, van God zoals we dat in de Bijbel kunnen lezen.

Goed is alles wat geschiedt vanuit (een relatie met) God en daardoor rechtstreeks of indirect bevorderlijk is voor Gods oorspronkelijke bedoeling die aan het geschapene ten grondslag ligt. Kwaad of zonde is alles wat daarmee in strijd is. Het kwaad of de zonde is niet iets dat God geschapen heeft. Goed is eenvoudig een kwalificatie voor alles wat uit God voortkomt; kwaad of zonde is alles wat daar tegenin gaat. God is niet verantwoordelijk voor het kwaad, zoals veel mensen menen. Zoals duisternis het ontbreken van licht is, is kwaad het tegenovergestelde van goed.

Goed en kwaad zijn niet los te zien van God als referentie. Ze zijn vaak moeilijk objectief vast te stellen op een gegeven tijdstip in een gegeven situatie. Wat goed lijkt blijkt vaak achteraf kwaad te zijn en omgekeerd. Veel beslissingen van de mens blijken later verkeerd uit te pakken.

De boom van kennis van goed en kwaad die zich in de Tuin van Eden bevond was niet door God daar geplant maar gewoon opgekomen als de schaduwzijde van de boom van het leven. Eten van de boom van kennis van goed en kwaad is een symbolische beschrijving. Het behelst eenvoudig het zelf willen bepalen wat goed is en wat kwaad, zonder verbondenheid met God. De kennis van goed en kwaad hoeft op zichzelf niet slecht te zijn, maar wel als die ons van God loskoppelt, en we God niet meer nodig denken te hebben. Zoals gesteld: goed en kwaad hebben geen

betekenis buiten God als referentie. Het eten van die boom is dus kwaad te noemen. Zo leiden goede bedoelingen van mensen zonder God uiteindelijk niet tot een betere wereld. Zonder God ontvangen wij geen wijsheid om de draagwijdte van ons handelen op langere termijn voldoende te overzien. Dat zien we voortdurend aan het streven van de mens om hier een leefbare wereld te maken. Het leidt toch steeds weer tot conflicten en allerlei rampen, zoals oorlogen, epidemieën, armoede, bederf van het milieu. Het had allemaal nog erger kunnen zijn, als Gods invloed op de aarde niet nog gedeeltelijk bestond. Het zal volgens het boek Openbaring en andere bijbelgedeelten nog erger worden.

Gods opdracht aan de mens

God ging als een vader, vertrouwelijk en liefdevol om met de mensen in de Tuin van Eden. God sloot een verbond met de mens, waarbij God hem aanstelde als hoofd van de mensheid.²² Hij gaf hem de volledige zeggenschap over de gehele aarde, ook al zouden de mensen daar Gods tegenstanders tegenkomen. Maar met Gods mandaat en zijn bekrachtiging zouden ze Gods tegenstander kunnen weerstaan. Ze kregen de machtiging en de opdracht op de aarde te heersen, haar te bewerken en namens God te beheren. Ze hadden volledige volmacht God op aarde te representeren. Ze mochten alle dieren namen geven. Ze mochten de aarde ontdekken, als het ware in kaart brengen. Ze kregen de opdracht talrijk te worden en de aarde te vullen met hun nageslacht. Het zou Gods volk zijn, Gods huisgezin, dat na zekere tijd met God als Vader voor altijd in liefde samen zou leven.

De zondeval

De duivel wilde voorkomen dat de mensen van de boom van het leven zouden blijven eten. Hij was jaloers op God en zocht naar heerschappij. In de hemel kon hij niet meer heersen. Nu probeerde hij het op de aarde. Daarom kwam hij naar de eerste mensen in de gedaante van een slang, om ze te misleiden. Ze waren onschuldig en naïef. De duivel wendde zich eerst tot de vrouw. Hij sprak tot haar en vermengde leugens en waarheid. Hij maakte haar wijs dat als zij en haar man van de boom van kennis van goed en kwaad zou-

den eten, ze gemakkelijk konden weten wat goed en wat slecht was. Daar hadden ze God niet voor nodig. Ze konden zelf worden als God door goed en kwaad te kennen.

Wat gebeurde er precies bij de misleiding van Eva?

Ze hoorde een leugen. 'God heeft zeker wel gezegd dat je niet mag eten van enige boom in de hof?' Ze sprak die leugen tegen. 'God heeft gezegd dat we mogen eten van alle bomen behalve één.' Ze kon weten op dat moment dat hier iemand was die een leugen vertelde. Maar ze was nog nooit met een leugen geconfronteerd geweest. Toen kwam de tweede leugen. 'Je zult helemaal niet sterven, maar als je eet van die boom zul je net als God zijn, en goed en kwaad onderscheiden.' Ze opende niet alleen haar oren, maar ook haar hart. Ze liet de misleiding toe.

Eva zette haar hart open voor de leugens van de duivel en liet zich verleiden. Ze at van de boom en gaf er ook van aan haar man. Adam werd niet rechtstreeks verleid door de duivel, maar hij volgde het voorbeeld van Eva. Waarom deed hij dat? De mogelijkheden zijn:

1. Ook hij werd misleid en geloofde in de leugens van de duivel.
2. Hij wilde aan Eva's zijde blijven. Anders zouden ze van elkaar gescheiden raken. Daarom wilde hij haar lot delen, wat er ook zou gebeuren.

Misschien was Adams keuze een combinatie van beide. In elk geval was het zonde, de oerzonde.

De eerste mens maakte dus een keus. Hij had de leugen van satan af moeten wijzen, en aan het woord van God gehoor moeten geven. Hij liet de verleiding toe, terwijl hij wist of moest weten dat het een misleiding was. Dat was zonde: het woord afwijzen van een persoon die alleen maar liefde is, die jou uit liefde gemaakt heeft, met wie je een liefdesrelatie hebt, en gehoor geven aan de leugens van een onbekend wezen in de gestalte van een reptiel, een serpent, een gedrocht. Er moest een sanctie komen. Maar God koos ervoor de sanctie niet op de eerste mens te leggen maar zelf op zich te nemen.

De vrouw geloofde de duivel en at van de

boom van kennis van goed en kwaad, en zij gaf ook van de vrucht aan haar man, die bij haar was. Ze waren ongehoorzaam aan God juist ten aanzien van dat belangrijke gebod dat God hen gegeven had, en dat zo essentieel was voor hun verhouding met Hem. Het opvolgen van de raad van de tegenstander van God betekende een breuk in de relatie met God.

De intieme eenheid met God ging verloren. Ze hadden van God autoriteit gekregen over de aarde, maar doordat ze zich onderwierpen aan de duivel gaven ze hun autoriteit vrijwillig uit handen. Vanaf dat moment had de duivel macht over hen, eigende hij zich hun bevoegdheden toe en heerste hij 'rechtmatig' over de aarde. 'Rechtmatig' tussen aanhaalingstekens, omdat weliswaar het uit handen geven vrijwillig geschiedde, maar wel op basis van misleiding.

God had Adam zijn instructies gegeven omtrent het eten van de bomen in de tuin. Als we de chronologie van het scheppingsverhaal hier als absoluut opvatten – waartoe de verslagen in het begin van Genesis ons niet toe dwingen - was Eva er toen nog niet. Toen de duivel tot haar sprak, had zij Gods instructies van horen zeggen. Heel het gesprek vindt tussen de duivel en Eva plaats. Adam wordt pas weer genoemd als ze eet van de vrucht en er ook aan hem van geeft. Zij was Adam voorgegaan op het pad van de zonde. Het was geraffineerd van de duivel dat hij hen niet tegelijk aansprak, zodat er geen moment van overleg was. Dat kan een verklaring zijn voor het relatieve gemak waarmee Gods gebod door ieder van hen werd overtreden. Daarmee is het niet te verdedigen. Adam had geen excuus, net zo min als Eva.

Waarom liet God toe dat de eerste mensen werden verleid? Waarom schiep Hij hen op een aarde waar de gevallen engelen een plaats hadden gevonden? Waarom verleende Hij de satan toegang tot de Tuin van Eden? We zien hier een parallel met de verzoeking van Jezus. Jezus, de *laatste Adam*, werd door de Heilige Geest naar de woestijn geleid om te worden verzocht door de duivel. Dat gebeurde om Hem te sterken, om Hem te doen overwinnen, zodat Hij sterker en vervuld met de Heilige Geest uit de strijd zou komen. Om

te worden van Gods postuur, wat God voor ogen stond, diende de mens een overwinnaar te worden. Maar hij faalde jammerlijk. Jezus, die de laatste Adam wordt genoemd, doorstond later de test die de eerste Adam had moeten doorstaan. Toch was dit alles onderdeel van het plan van God.

Het waarom van de zondeval

In Romeinen 11:32 staat: 'Want God heeft ieder mens uitgeleverd aan de ongehoorzaamheid, opdat hij voor ieder mens barmhartig kan zijn.'

Deze passage wijst op het geheimenis van de voorbestemming van God. God heeft mensen een vrije wil gegeven, maar de omstandigheden laten bestaan dat de mens kon en wel moest zondigen.

Adam en Eva waren nog niet echt vrij, toen ze geschapen waren. Hun karakter was ook nog niet gevormd. Karakter blijkt uit het maken van keuzes. Ze waren prachtig geschapen, mooier kon het niet, uitgerust met een vrije wil. Maar existentieel waren ze nog niet volledig vrij. Ze hadden nog niet gekozen voor God. Ze moesten eerst vrijgemaakt worden. Het is zoals kinderen niet vrij zijn als ze geboren worden. Ze hebben er niet voor gekozen om geboren te worden, ze hebben er niet voor gekozen kinderen van hun ouders te zijn. Uiteindelijk stemmen de meeste kinderen daarmee in, meestal impliciet; ze aanvaardden het leven en de band met de ouders (omdat de enige andere keus, de fysieke dood en een opzettelijke verwijdering niet aantrekkelijk zijn).

Adam en Eva hadden er niet voor gekozen geschapen te worden en kinderen van God te zijn. Ze hadden een vrije wil, maar die was ongebruikt, slechts in potentie aanwezig. Ze waren gebonden aan hun afkomst. Je zou zelfs kunnen zeggen: ze waren in zekere zin een kloon van God. Ze wisten niet wat het zou betekenen een keus te maken. Ze hadden nog nooit verval, ziekte en dood gezien.²³ Ze zijn wel voor de keus gesteld: er zijn twee bomen, twee keuzes. De draagwijdte van de keus voor de verkeerde boom konden ze, hoewel gehoord, niet overzien. Ze waren onschuldig, naïef; hadden nog nooit van het kwaad gehoord. God had over sterven gesproken. Wat betekent sterven?

Pas na de zondeval zegt God: 'Nu zijn ze als een van Ons, kennende goed en kwaad.' ze waren dus wel geschapen naar Gods beeld en gelijkenis, maar ze waren nog niet als 'een van Ons'. God wist wat kwaad was. Hij weet alles. Ook had Hij het kwaad gezien in Lucifer.

Ze kiezen voor de verkeerde boom, en opnieuw zijn ze onvrij. Nu zijn ze gebonden aan de duivel. Dat is slavernij. Ze hebben de verkeerde keus gemaakt. Met alle gevolgen van dien. Nu pas is dat besef er. Ze zijn dood (hebben de relatie met de God die leven geeft verloren).

Maar ze zijn wel vrij geworden een nieuwe keuze te maken. Nu pas hebben ze twee echte opties. Ze zijn nu 'als een van Ons', als God, maar los van God.

Nu gaan ze zich opnieuw beraden. Ze hebben aan den lijve ondervonden wat de gevolgen van hun onjuiste keuze zijn geweest. Ze beseffen wat ze hebben verspeeld. Ze willen terug naar God. Ze (hun nageslacht, wij) gaan een nieuwe keus maken. Ze keren terug naar God. En God aanvaardt hen (ons) opnieuw als zijn kinderen. Nu zijn ze vrij. Ze hebben gekozen. Ze aanvaardden het leven (door het offer van Jezus te aanvaardden, die met terugwerkende kracht voor hen gestorven is) en ze aanvaardden God als Vader. Nu zijn ze werkelijk vrij. Jezus heeft ze vrij gemaakt Hij alleen kon ze vrij maken.

Er is een groot verschil met de zondeval van Lucifer. Hij was niet op aarde, maar in de hemel geplaatst. Hij had deel aan de volledige heerlijkheid en geheimenissen van God. Hij diende op de hoogste plaats bij God. Toen hij zondigde door zich tegen God te verheffen, wist hij wat hij deed. Daarom was er voor hem geen weg meer terug. Hij kon geen berouw meer hebben en geen genade meer ontvangen.

De naïeve Eva wilde achteraf ongetwijfeld (evenals haar man) dat ze iets anders had gewild dan ze wou. Dat heet berouw. Daar past genade bij.

Lucifer heeft nooit anders gewild dan hij wou. Hij heeft alleen spijt gehad dat het verkeerd is uitgekomen. Dat heeft hem nog kwader en haatdragender gemaakt. Daarom is hij het ultieme kwaad.

Mensen kunnen jaloers zijn op elkaar. Dat is

kinderachtig en berouwelijk. Daarom is het vergeeflijk. Maar Lucifer was jaloers op God zelf. Dat is onberouwelijk. Daarom is het onvergeeflijk.

Een kind dat wordt geboren uit ouders die behoren tot het Koninkrijk van God, zal ooit zelf een keuze moeten maken: wil ik dit wel?

Voor sommigen gaat dat gemakkelijk, min of meer vanzelf. Maar anderen hebben daar meer tijd en bezinning voor nodig. Voor hen is vaak de enige weg om tot een werkelijke keuze te komen zich af te zetten tegen en zich te onttrekken aan het Koninkrijk, dus er tegen te kiezen. Pas dan zijn ze vrij om tot een nieuwe keuze te komen. Ze zijn existentieel nog niet vrij, maar ze zijn tenminste vrij om alsnog te kiezen voor vrijheid die Jezus aanbiedt. Wanneer ze daar uiteindelijk voor kiezen, worden ze werkelijk vrij.

Gevolgen

Toen Adam en Eva van de boom van kennis van goed en kwaad aten *stierven zij op datzelfde moment*. Dat betekende niet dat hun lichamen meteen stierven. Het lichaam werd sterfelijk, het werd onderhevig aan verval, ziekte en dood, en zou te zijner tijd sterven. Adam en Eva stierven *op datzelfde moment* in geestelijke zin. Ze werden losgekoppeld van God. De Geest van God die in hen woonde moest hen verlaten. Vanaf nu zou de mens zelf, zonder God, zijn weg op aarde moeten gaan. De mens was verloren en zou dat in eeuwigheid blijven, als God niet zou ingrijpen.

Hoe was het geschapene vóór het gebeurde? Er bestond wel tijd, in de betekenis van bestaanscycli, zoals dag en nacht, maanden, jaargetijden en jaren, maar niet in de zin van verval, toename van ouderdom.

Het menselijk lichaam was volmaakt. Niet vernederd.

De mens kende geen ziekte, geen verval, geen ouderdom, geen dood.

Ook de rest van het geschapene was volmaakt. Er was geen slijtage, geen natuurgeweld. Geen regen, maar dauw die de aarde bevochtigde.

Er waren wel insecten en bacteriën, maar in elk geval geen schadelijke.

De mens bewerkte de aarde. Dat was een-

voudig om te doen. De aarde was enorm vruchtbaar. Er waren geen distels en doornen. En de mens was supergezond en sterk.

De mens at van de zaden en vruchten op aarde.

De dieren aten van al de groene gewassen. Er bestonden geen roofdieren.

Wat gebeurde er met het geschapene na de zondeval?

De gevallen engelen hadden van de mens de autoriteit over het geschapene in handen gekregen. Ze begonnen zich van de aarde meester te maken. Ze hadden tevergeefs geprobeerd te heersen in de hemel. Nu gingen ze heersen op de aarde. Ze konden Gods schepping niet vernietigen, maar door hun aanwezigheid en de invloed die ervan uitging, veranderde alles zó dat in al het geschapene hun vernietigende sporen te zien waren. De hele schepping kwam onder de gevolgen van de vloek; de aard van de materie werd aangetast, alles werd vergankelijk en aan slijtage onderhevig.

De demonen gingen heersen over wind en regen, over de aardkorst en het inwendige van de aarde. Over het weer en de seizoenen. Er ontstonden natuurrampen en aantasting van flora en fauna waren het gevolg.

Toen de man en de vrouw gegeten hadden van de boom van kennis van goed en kwaad, gingen hun ogen open, dat wil zeggen ze verloren hun onschuld, en ze merkten dat ze naakt waren. Daarom regen ze vijgenbladeren aan elkaar en maakten er lendendoeken van. Ze verborgen zich voor God.

God, de Vader, riep tot de mens: 'Adam, waar ben je?' Hij wist uiteraard wel waar de mens was, maar hij was vol verdriet, omdat de band met Adam teloor was gegaan, en omdat ij voorzorg wat de gevolgen voor de mensheid zouden zijn. God rouwde over de mens en was begaan met hem. Zijn liefde ging nog steeds naar hem uit, al had de mens het verbond verbroken.

Toen God gezien had dat de mens in zonde was vervallen, was Hij niet boos. God is bewogen over de gevallen mens. Hij besloot er ALLES aan te doen om de mens te redden.

Voor de mens had Hij alles over. Geen offer was Hem te zwaar. Wat waren de mogelijk-

heden? Er waren er niet veel. God had helemaal opnieuw kunnen beginnen. Hij had Adam en Eva kunnen wegvagen, en een nieuw mensenpaar kunnen scheppen. Maar dat was tegen zijn natuur. God wilde verder met de gevallen mens. Want Hij had met hem een liefdesrelatie. God is trouw aan zijn gesloten verbond.

God sprak tot de slang, de duivel, en hij zei: Vervloekt ben jij dat je dit gedaan hebt. Hij voorzeggde dat de duivel de mens zou vervolgen, maar Hij voorspelde dat een nazaat van de vrouw, iemand uit haar nageslacht, hem de kop zou verbrijzelen. God wist dat Jezus die persoon zou zijn.

God legde de mens uit wat de gevolgen zouden zijn van de zondeval.

Tot de vrouw zei Hij: kinderen baren zal een last worden. Je zult je man begeren en hem voor jezelf opeisen, in plaats van hem te dienen, en hij zal over jou heersen, in plaats van jou te dienen. Dit duidt op een wijziging in de door God bedoelde relatie van een dienende tot een eisende, egoïstische houding, zowel bij de man als bij de vrouw. Hier ligt de grondslag van alle huwelijksproblemen.

Tegen de man zei Hij: Er is nu een vloek over de aarde gekomen. Daardoor zal het werken voor jou moeizaam zijn. Je zult je leven lang zweten en zwoegen, totdat je sterft en terugkeert tot de aarde, waaruit je genomen bent. Stof ben je en tot stof keer je terug. Het lichaam was sterfelijk geworden en het zou terugkeren tot het stof, de aarde, waaruit het gemaakt was.

God slachtte voor de mensen dieren en bekleedde hen met dierenvellen om hun naaktheid te bedekken. De mens kon niet meer naakt, onschuldig, voor God verschijnen. Wat God hier bracht was een bloedoffer, een voorschot op de verzoening tussen de mens en God, een offer dat vooruitwees naar het offer dat God, in de persoon van zijn Zoon, éénmaal zelf voor de mensen zou brengen.

De mens veranderde. Zijn lichaam werd sterfelijk. Het werd verslijtbaar, bevattelijk voor ziekte en onderhevig aan de dood. In de eerste geslachten van de mensheid, die zouden

ontstaan, zouden de mensen nog vele honderden jaren oud worden. Adam en zijn afstammelingen leefden gedurende de eerstvolgende generaties nog meer dan 900 jaar op aarde. Er was onder de eerste generaties, waarin personen met een zeer nauwe verwantschap met elkaar huwden, ook nog nauwelijks sprake van inteelt, omdat de lichamelijke toestand van de mens nog niet ver verwijderd was van de paradijselijke toestand. Ook later, na Noach, zien we dit verschijnsel. Maar langzamerhand vond er een degeneratieproces plaats. Op de duur werd de sterfteleeftijd lager, en uiteindelijk bepaalde God dat de mens niet langer dan 120 jaar oud zou worden.

De erfzonde

Ook de ziel van de mens veranderde. De mens was losgemaakt van God en Gods Geest verdween uit de mens. De geest van de mens was leeg. De mensen hadden een ingeschapen aanleg tot het goede bezeten. Maar nu stonden ze sterk onder invloed van de duivel en diens trawanten. Ze werden geneigd tot het kwade. Dat zat in hun wezen. Hun ziel, bestaande uit verstand, emoties en wil, werd gedeformeerd, verdorven.²⁴

Het denken van de mens was hoogmoedig geworden. Ze hadden immers gedacht zelf, zonder God, te kunnen bepalen wat goed was en wat kwaad.

Hun emoties waren zelfzuchtig geworden. Er was begeerte gekomen. Ze stelden zichzelf in het middelpunt van de schepping in plaats van God en de ander.

Hun wil was opstandig geworden. Ze hadden immers gerebelleerd tegen God.

De zonde van de eerste mensen werd niet erfelijk. Wel de geneigdheid tot zonde, d.w.z. de zondige natuur, zoals ook de sterfelijkheid van de mens erfelijk geworden was. De aangeboren zondigheid van de mens wordt in de christelijke theologie de erfzonde genoemd.

Dat alles vond zijn weerslag in het gedrag van de mens.

De man kreeg de neiging te heersen over zijn vrouw in plaats van haar lief te hebben. Van een dienaar, een beschermer, werd hij veeleer een heerser.

De vrouw ging haar man begeren. In plaats van hem te respecteren, en zijn gezag te aan-

vaarden, begon ze hem voor zichzelf op te eisen.²⁵

Kortom zelfzucht, begeren en heersen kregen de overhand boven het dienen. Voorheen had de volmaakte band van de liefde het samenleven van God en de mensen bepaald. De goddelijke, onvoorwaardelijke liefde, die God in de mens had gelegd, was nu verschrompeld en verdwenen. Overgebleven was slechts een beperkte, menselijke liefde, die nog maar een schim was van Gods liefde. Daardoor kwam het huwelijk onder druk te staan.

God zei: De mensen kunnen niet langer in de Tuin van Eden blijven. Want dan zouden ze van de levensboom kunnen blijven eten en eeuwig leven in hun verworpen staat. Dat zou onrechtmatig zijn. Eerst moest God zijn reddingsplan doen voltrekken. De relatie tussen God en de mensen zou op rechtmatige wijze moeten worden hersteld. Daarom stuurde God de mensen weg uit de Tuin van Eden.

Nadat de eerste mensen de toegang tot de Tuin van Eden ontzegd was, gingen ze wonen ten oosten van de Tuin. Daar vestigden ze zich en richtten ze hun leven opnieuw in.

Adam en Eva kregen kinderen. Ook die waren losgekoppeld van God en dragers van de eigenschappen van het verval. De gevolgen van de zonde van de eerste mensen noemen we erfzonde. Het gehele menselijke ras, dat uit de eerste mensen is voortgekomen, is daarmee behept.

Gods voorkennis

Er zijn dus twee vreselijke dingen gebeurd, die niet te vermijden waren.

Eerst stak een aantal engelen God naar de kroon.

Daarna waren het de eerste mensen die dachten onafhankelijk van Hem te kunnen zijn.

God heeft het tevoren geweten.

Maar Hij had een plan.

De engelen die gezondigd hadden waren niet meer te redden.

Waarom niet?

Ze wisten wat ze deden. Ze hadden volledig toegang tot God gehad en genoten van de hemelse heerlijkheid. Niettemin hadden ze ervoor gekozen tegen God in opstand te ko-

men.

De mensen waren nog wél te redden.

Waarom?

Ze wisten niet goed wat ze deden, ze waren misleid..

Dat was het verschil.

Hoe de engelen konden zondigen is een mystérie.

Hoe konden ze zo verblind raken?

Hoe konden ze de consequenties niet overzien?

We weten het niet.

Kan het zich herhalen met de overgebleven engelen, wat er gebeurd is?

Niet meer. De overigen hebben de test doorstaan. Ze weten de consequenties. Ze hebben hun keuze gemaakt. Uit liefde.

Wie Gods liefde volledig begrepen en aanvaard heeft kán bijna niet meer zondigen. Het kwaad heeft geen vat meer op hem.²⁶

Wie God heeft leren kennen en door Hem gegrepen is verzet zich niet meer tegen Hem. Zo iemand kent God. Hij kent zijn plan. Hij heeft geen reden om zich tegen Hem te verzetten. Ieder verzet zou ook tot niets zou leiden. Maar het komt niet eens in hem op.

God had dus van tevoren geweten dat een deel van de engelen in opstand zou komen, dat de gevallen engelen de mensen zouden verleiden en dat de duivel zou gaan heersen over de aarde. Hij heeft het allemaal toegelaten. God had de duivel niet op de aarde hoeven los te laten.

Waarom deed Hij dat?

Het enige denkbare antwoord is: om de toestand in de hemel voor eeuwig veilig te stellen ter wille van alle hemelbewoners. Hij wilde herhaling van wat zich in de hemel en vervolgens op de aarde had voorgedaan, de rebellie tegen hem, voor de toekomst uitsluiten.

Dus liet hij toe dat de duivel zijn werk deed met alle consequenties van dien. Intussen stelde hij zijn reddingsplan in werking.

Gods plan

In Gods Koninkrijk heerst een aantal belangrijke wetten, die samenhangen met Gods eigenschappen. Die wetten zijn volmaakt.

Eén wet is de wet van de gerechtigheid: eerlijk is eerlijk. De wet van de gerechtigheid

houdt in dat alles een prijs heeft.

Aanbidding van God, gehoorzaamheid aan hem heeft een prijs: zegen. De zegen impliceert welzijn, met God verbonden zijn, en al het goede van God genieten.

Alle onrecht, ongehoorzaamheid aan God, heeft ook een prijs, een sanctie. De sanctie is de vloek. De vloek impliceert vernietiging, verwijderd zijn van God en al het goede van God ontberen.

Een andere wet is de wet van de liefde: God houdt van de mensen en wil ze sparen. Hij wil ze zegenen en bewaren voor de vloek.

Door de zondeval zijn deze twee wetten met elkaar gaan botsen.

De gerechtigheid van God kun je voorstellen als een weegschaal met twee schalen. De mens stond bij God in de schuld. Die schuld drukt één van de twee schalen terneer. De mens had gezondigd door naar de duivel te luisteren en in strijd met Gods gebod te eten van de boom van kennis van goed en kwaad. Doordat hij van God was losgekoppeld was hij geestelijk gestorven. Hij was onder de vloek gekomen, zijn lichaam was sterfelijk geworden, aan ziekte, verval en dood onderworpen. Het betekende ook dat de mens, na de dood van het lichaam, geoordeeld zou worden, en onderhevig aan de tweede dood: het eeuwig van God verwijderd blijven voortbestaan.

Om de weegschaal in evenwicht te brengen moet de mens die gezondigd heeft sterven. Dat is het gevolg van de wet van de gerechtigheid. Op het in opstand komen tegen God, die het leven is en het leven geeft, staat de sanctie het leven weer kwijt te raken. Losgemaakt worden van God betekent het leven verliezen. Als alle mensen het leven zouden verliezen, zou dat tot gevolg hebben dat Gods plan met de mens niet gerealiseerd zou worden.

De wet van de liefde houdt in dat God de mens wil behouden. Deze wet botst met de wet van de gerechtigheid. De liefde zoekt een oplossing. God wil de mens het leven geven in tegenstelling tot wat hij verdiend heeft. Dat heet genade: iets goeds ontvangen hoewel je iets kwaads verdiend hebt.

Wie kan de schuld betalen die de mens heeft? Wie is heilig genoeg om dat te doen?

De enige die de prijs kan betalen is God zelf. Alleen God heeft genoeg 'waarde' om de prijs te betalen, om de vloek van de mens op zich te nemen, want Hij is meer waard dan alle mensen tegelijk. Hij heeft immers de mens geschapen. Alleen Hij zou genoeg gewicht leggen in de schaal.

Het is Gods plan zijn Zoon, met wie Hij één is, naar de aarde te sturen, om zijn reddingsplan uit te voeren. Die zal daarheen gaan om de prijs te betalen en de werken van de duivel te verbreken. Daardoor komt de weegschaal in evenwicht, en wordt zowel aan de wet van de gerechtigheid als aan de wet van de liefde voldaan.

Jezus zou de 'nazaat van de vrouw' zijn, over wie God tegen de slang gesproken had. Hij zou de vloek van de mens op zich nemen, hij zou de vervloeking van de zonde aan het kruis ondergaan, zodat de mens alsnog de zegen van God zou kunnen ontvangen. Maar de komst van Jezus zou moeten wachten totdat de mensheid er in enige mate 'klaar' voor gemaakt zou zijn. God zou onder het menselijk ras godvrezende mensen zoeken om uit hen een nieuw volk te doen voortkomen, een volk dat hem zou toebehoren. Vanuit dat volk zou God zijn plan om de totale mensheid te redden gaan verwezenlijken.

Twee volken

Na Adam heeft de bevolking van de aarde zich vermenigvuldigd. Een aantal stamvaders, zoals Set, Enos, Henoeh, Methuselach, Noach kenden God. Maar in de tijd van Noach was het menselijk geslacht zó verdorven geworden, dat Gods plan dreigde niet meer verwezenlijkt te kunnen worden. Tenzij God zou ingrijpen. Noach was de enige godvrezende persoon op aarde. God stond voor een moeilijke beslissing. God dacht aan alle komende generaties die voort zouden komen uit dit ontaarde geslacht; ontelbare mensen die verloren zouden gaan, en hun eeuwige ongeluk tegemoet zouden gaan. God dacht ook aan alle mogelijke generaties die hij voor de eeuwigheid zou kunnen bewaren en zegenen. God had weinig keus.

De zondvloed

God besloot door een zondvloed een einde maken aan het menselijk geslacht, met uitzondering van Noach en zijn gezin, om een heel nieuw begin te maken met de mensheid. Hij sprak tot Noach en gaf hem een belangrijke opdracht.

Noach bouwde op aanwijzing van God een ark. Daarin plaatste hij van alle dieren op de aarde een of meer paren. Hij en zijn gezin gingen in de ark, en God zelf sloot de deur van de ark.

God liet het 40 dagen regenen op het deel van de aarde waar de mensen woonden. Alle menselijk en dierlijk leven kwam om, behoudens Noach en zijn gezin, alsmede de dieren in de ark. Het was een vreselijk lot dat de aardbewoners ondergingen.

Wat God liet gebeuren lijkt erg wreed. God krijgt veel verwijten van mensen, die hier niets van begrijpen. De echte ramp was echter niet de zondvloed, maar de omstandigheid dat vrijwel het hele mensdom gedoemd was eeuwig van God verwijderd te zijn. Het was een daad van liefde hen daarvoor te behouden. Want nadat, op Noach en de zijnen na, het menselijk geslacht op aarde was omgekomen, is Jezus, eeuwen later, na voor de zonden van alle mensen gestorven te zijn, afgedaald in het dodenrijk om aan degenen die daar gevangen zaten het evangelie te verkondigen, *de geesten in de gevangenis, die eertijds ongehoorzaam geweest waren, toen de lankmoedigheid Gods bleef afwachten, in de dagen van Noach, terwijl de ark in gereedheid werd gebracht, waarin weinigen, dat is acht zielen, door het water heen gered werden.*²⁷ Dus die 'gevangen' mensen hebben alsnog de kans gekregen om gered te worden. Het lijkt dat die mensen daar lang op hebben moeten wachten, maar bedacht moet worden dat in het dodenrijk geen lineaire, aardse tijdrekening geldt.

Nadat Noach met zijn gezin uit de ark was gegaan, bracht hij een offer aan God om de aarde met God te verzoenen.

God gaf Noach en zijn kinderen dezelfde opdracht, die hij aan de eerste mensen had gegeven: 'Wees vruchtbaar en word talrijk en bevolk de aarde.' De eerste mensen hadden

tot nu toe van vruchten en zaden geleeft, maar nu werd het hen toegestaan ook het vlees van dieren te eten. God sloot met Noach en zijn nakomelingen een verbond. Het verbond hield in dat er nooit meer een zondvloed zou komen om de levende wezens op de aarde te vernietigen. Het teken van dat verbond zou de regenboog zijn. Het was een eeuwigdurend verbond tussen God en al wat op aarde leeft.

De zonen van Noach heetten Sem, Cham en Jafet. Met de drie zonen van Noach begon de mensheid zich op aarde opnieuw uit te breiden.

De toren van Babel

Er werd tot dan toe op aarde nog één taal gesproken. Een aantal generaties later begonnen de mensen een stad te bouwen met een toren, de toren van Babel, die naar de hemel reikte. Ze wilden zich niet over aarde verspreiden en de aarde bevolken, zoals God had bevolen, maar bij elkaar blijven en roem verwerven. Om dit eigenzinnige en hoogmoedige streven te verhinderen, besloot God hun spraak te verwarren en hen te verspreiden over de aarde. Zo werd de bouw van de toren gestaakt. Maar de mensheid bleek zich opnieuw van God te hebben verwijderd.

Abraham

God zocht opnieuw een weg om, temidden van de goddeloze volken op aarde, een eigen volk te formeren van waaruit Hij zijn reddingsplan zou kunnen voltrekken. Daartoe keek hij uit naar een man op aarde, die, hoezeer ook het menselijk geslacht was afgedwaald, Gods stem zou kunnen horen en verstaan.

God wilde zich aan Hem openbaren, en zijn grote plan aan hem bekend maken. Hij vond die man, Abram geheten. Abram woonde in Ur, het land der Chaldeeën, het tegenwoordige Irak. Hij was een nakomeling van de oudste zoon van Noach, Sem.

God riep Abram en gaf hem opdracht om zijn familie en zijn land te verlaten en te gaan naar een land dat Hij hem wijzen zou. God zei: 'Ik zal je tot een groot volk maken, en je zegenen, je naam groot maken, en je zult tot een zegen zijn. Met jou zullen alle geslachten op de aarde gezegend worden.' Abram ge-

hoorzaamde en vertrok met zijn vader, zijn vrouw Sarai en Lot, de zoon van zijn broer, en kwam in Kanaän terecht.

God beloofde Abram dat hij een zoon zou krijgen, en de stamvader zou worden van mensen, wier aantal even groot zou zijn als de sterren aan de hemel. Abram nam de belofte aan en geloofde. Hij werd door God rechtvaardig bevonden.

God sloot met hem een verbond, niet alleen dat hij veel nakomelingen zou krijgen, maar dat hij de stamvader zou worden van een menigte *volken*. Het verbond hield ook in dat God het land Kanaän aan hem en zijn nakomelingen voor altijd in bezit zou geven.

Het verbond met Abram is dus het verbond dat voor een deel ook voor ons geldt. Door Abram zouden immers alle volken van de aarde gezegend worden.

Gods verbond met Abram en zijn nakomelingen was een *eenzijdig* verbond.²⁸ Vanzelfsprekend werd het wederzijds door aanvaarding door Abram.

Als een teken van het verbond gaf God aan Abraham opdracht dat hij en elke nakomeling van het mannelijk geslacht in zijn familie besneden moest worden. Dat betekende dat op de achtste dag na de geboorte van elke jongen de voorhuid moest worden weggenomen. God noemde Abram voortaan Abraham, 'vader van een menigte volken', en Sarai noemde Hij Sara, 'koningin van volken'.

Abraham kreeg twee zoons. De ene zoon, Ismaël, geboren uit de slavin Hagar, werd de stamvader van de arabieren. De andere zoon, Isaak, geboren uit Abrahams vrouw, Sara, kreeg zelf twee zonen, Ezau en Jakob. Jakob werd stamvader van het volk dat God zich wilde formeren, het joodse volk. Uit het joodse volk zou veel later Jezus, de zoon van God, geboren worden.

De nakomelingen van Ismaël hebben de nakomelingen van Isaak en Jacob, de joden, altijd bestreden. Het begon met de vijandschap tussen twee vrouwen.

Sara, de vrouw van Abraham, kon geen kinderen krijgen. Ze stelde haar man voor om met haar slavin te slapen, zodat ze misschien

zó kinderen konden krijgen. Hij luisterde naar haar en sliep met Hagar, de Egyptische slavin van Sara, die inderdaad zwanger werd en Ismaël baarde.

Alles wat ingaat tegen Gods woord of Gods wil wordt in de Bijbel zonde genoemd. Deze daad van Abraham was strikt genomen een zonde. Niet zozeer omdat er naar bijbelse maatstaven sprake was van overspel.

Natuurlijk was een dergelijk handelen niet in overeenstemming met Gods ordening. Die stond evenwel de mensen in die tijd niet meer of nog niet heel helder voor ogen. Wat er gebeurd was, was in geval van onvruchtbaarheid van een gehuwde vrouw niet ongebruikelijk. Ook hadden mannen in die tijd soms meerdere vrouwen.

Maar God had persoonlijk tot Abraham gesproken en hem nakomelingen beloofd. Hij was getrouwd met Sara. Een kind verwekken bij de slavin van Sara was een daad van ongehoorzaamheid. Ongeloof in Gods beloften, en nog wel zijn uitdrukkelijke, persoonlijke belofte, is een zonde. Zonde brengt, zoals bij de zondeval van de eerste mensen bleek, een vloek voort en heeft gevolgen, die kunnen doorwerken tot in verre geslachten.

Hagar werd zwanger. Zij keek nu neer op Sara en spottte met haar vanwege haar kinderloosheid. Daardoor ontstond er zó'n conflict tussen Sara en Hagar, dat Hagar moest vluchten.

Een engel stuurde haar evenwel terug naar haar meesteres met de opdracht Sara te gehoorzamen.

De engel voorspelde Hagar dat ze veel nakomelingen zou krijgen. Ze moest, zei de engel, het kind Ismaël noemen. De engel profeteerde over dit kind, Ismaël, als volgt: 'Een wilde ezel van een mens zal hij zijn: hij schopt iedereen, iedereen schopt hem. Met al zijn verwanten zal hij in onmin leven.'

Later, als Isaak geboren is, en Abraham een groot feest geeft omdat Isaak van de borst werd genomen, ziet Sara de zoon van de slavin spottend lachen. Sara vraagt Abraham de slavin met haar kind weg te sturen, want, zegt ze: 'Ik wil niet dat Isaak later erft samen met de zoon van mijn slavin.'

Abraham heeft daar moeite mee, maar God zegt: 'Doe het maar, want alleen de nakomelingen van Isaak zullen gelden als jouw nage-

slacht. Maar ook uit de zoon van je slavin zal ik een volk doen voortkomen, omdat hij ook een kind van je is.' Daarmee respecteerde God de daad van Abraham.

Abraham stuurt Hagar en Ismaël weg. Moeder en kind komen bijna om in de woestijn. Maar God spaart hen uit liefde en bewogenheid, hoewel hij de problematische toekomst van dit kind en zijn nakomelingen kent. Zo is God: Hij wil zoveel mogelijk het leven sparen; Hij wil niemand a priori de kans ontnemen om tot zijn doel in het leven te komen. Hij heeft ook een plan met het volk dat uit Ismaël zal voortkomen.

Ismaël wordt later boogschutter. Zijn moeder, van oorsprong een Egyptische, kiest een Egyptische vrouw voor hem uit. Ismaël zal geen deel uitmaken van het volk van de Israëlieten. Later lezen we wel dat Isaak en Ismaël Abraham samen begraven (Gen. 25:9).

Ismaël krijgt 12 zonen (Gen. 25:12 e.v.). Het gebied van zijn nageslacht wordt beschreven: 'Zijn nakomelingen woonden in een gebied dat zich uitstreckte van Chawila tot Sur, dat ten oosten van Egypte ligt, in de richting van Assur. Ze vestigden zich in de buurt van hun verwanten en leefden in onmin met hen.'

Uit Isaak komt Jakob voort, die eveneens 12 zonen krijgt. De parallel is compleet. Twee stamvaders, twee volken.²⁹ Jakob heeft een bedrieglijke natuur (de naam kan vertaald worden met 'bedrieger'), maar na een worsteling met God krijgt hij van God de naam Israel, hetgeen betekent: 'hij strijdt met God', of 'God strijdt'. Later wordt Gods volk hiernaar genoemd.

De oorsprong van de huidige strijd tussen twee grote segmenten van de wereldbevolking is te vinden in het bestaan van de twee zonen. Eén verwekt naar het vlees, buiten Gods wil, in strijd met zijn bedoeling, en één naar de belofte.

God heeft het kind in de woestijn gered. Hij heeft niet ingegrepen in het handelen van de mensen. Hij heeft het kind Ismaël gered van de dood. Hoewel God wist welke conflicten tussen de volken zouden ontstaan, heeft hij vanuit zijn liefde, Ismaël in leven gelaten, om hem en uiteindelijk zijn nageslacht te zege-

nen. Eens zullen ook de nakomelingen van Ismaël gered worden.

Gods volk

God formeerde dus uit Abraham, via Isaak en Jakob de 12 stammen, zijn eerste volk, de 'Hebreeën' of 'Israël', zijn 'eigen' volk tussen alle andere volken op de aarde. (De naam Hebreeën komt misschien van Heber, de zoon van Sem.) Dit volk zette Hij apart om de mensheid voor te bereiden op de komst van Jezus.

Het volk zelf was daar nog lang niet aan toe, het had nog een lange weg te gaan. God had zich aan Abraham bekend gemaakt. Maar Abrahams nakomelingen leefden tussen heidense volken, en waren geneigd steeds weer de God van Abraham, Isaak en Jakob te verlaten en tot afgoderij te vervallen.

De 12 zonen van Jakob waren de stamvaders van twaalf families, die later de twaalf stammen van het volk Israël zouden worden. Ze woonden in Kanaän, het land dat door God voor hen bedoeld was.

Eén van de 12 broers, Jozef, werd door zijn broeders verstoten. Hij was de lieveling van zijn vader Jakob, en er was een speciale, zichtbare roeping van God op zijn leven. Uit jaloezie verkochten zijn broers hem aan slavenhandelaren, en deden het naar Jakob voorkomen alsof Jozef gestorven was. Jozef werd naar Egypte gebracht en als slaaf verkocht. Hij werd vals beschuldigd en belandde in de gevangenis. Hij bleek in de gevangenis de dromen van zijn medegevangenen te kunnen uitleggen. Toen hij geroepen werd de droom van de farao uit te leggen, was hij in staat daaruit op te maken dat er een hongersnood over de toen bekende wereld zou komen. Hij werd als onderkoning over Egypte aangesteld, met als speciale opdracht in zeven overvloedige jaren voedsel te verzamelen en opzij te leggen, zodat er genoeg voedsel was in de volgende zeven magere jaren.

Tijdens een hongersnood zochten de broeders van Jozef hun toevlucht in Egypte. Daar troffen ze Jozef aan, die zich aan hen bekend maakte, hen vergaf en zich met hen verzoende. Jozef was in staat in hun behoeften te

voorzien, een blijk van Gods voorzienigheid. Na de verzoening werden ook Jakob en de overige familieleden naar Egypte gehaald. Met toestemming van de farao, de koning over Egypte, bleven ze daar gaarne wonen, omdat het een vruchtbaar land was. De familie breidde zich uit tot een zeer talrijk volk. Maar onder een latere farao, die hun minder welgezind was, werd het volk, de Hebreëen, ofwel Israëel, tot slaven gemaakt.

God riep een man uit hun midden, Mozes, en gaf hem opdracht om hen uit Egypte te leiden en weer naar het land terug te doen keren, dat God aan Abraham beloofd had.

Mozes werd in Egypte geboren uit een echtpaar uit de stam Levi. De Israëlieten waren zo talrijk geworden, dat de farao bang was dat ze zich in geval van oorlog zouden aansluiten bij de vijand. De Egyptenaren kregen een afkeer van dit volk. De Israëlieten werden tot slavenarbeid gedwongen. Maar hoe meer ze onderdrukt werden, des te talrijker werden ze.

Om verdere groei van het volk te voorkomen, gaf de koning van Egypte de vroedvrouwen onder het volk van Israël opdracht alle pas geboren jongens te doden. Toen deze de opdracht van de koning heimelijk niet uitvoerden, gaf de koning aan heel zijn volk het bevel alle Hebreeuwse jongens die geboren werden in de rivier de Nijl te gooien. Het was een demonische poging om Gods plan met zijn volk te torpederen.

De kleine Mozes dreigde het slachtoffer te worden van de kindermoord. Maar op wonderlijke wijze slaagden zijn ouders erin het kind toe te laten toevertrouwen aan de dochter van de farao, die het kind aannam als haar eigen zoon.

Mozes groeide op aan het Egyptische hof. Toen hij volwassen geworden was, kon hij het niet verdragen dat zijn volk dwangarbeid moest verrichten. Toen hij zag dat een Hebreëer door een Egyptenaar werd geslagen sloeg hij de Egyptenaar dood. Deze eigenge-reide poging iets voor zijn volk te doen werkte verkeerd uit. Toen de farao ervan hoorde en Mozes wou laten doden, vluchtte Mozes en kwam terecht in een plaats, Midjan gehe-

ten. Hij kwam terecht in het gezin van een Midjanitische priester, Jetro genaamd, en trouwde vervolgens met een van zijn dochters, Sippora geheten. Daar ging hij zorg dragen voor de kudde van Jetro.

Op een dag kreeg Mozes, na veertig jaar de schapen en geiten van zijn schoonvader te hebben gehoed, op de berg Horeb in de Sinaï-woestijn een persoonlijke ontmoeting met God, die aan Mozes verscheen als een engel in het vuur van een braamstruik. God zei dat hij de ellende van zijn volk in Egypte gezien had. Hij zei dat hij de Israëlieten wilde bevrijden, en gaf Mozes opdracht naar de farao te gaan en zijn volk, de Israëlieten, uit Egypte te leiden en ze naar Kanaän te brengen. Door de woestijnperiode was Mozes gelouterd en van een heerser, grootgebracht aan het Egyptische hof, een nederige, eenvoudige man geworden. Mozes zei aanvankelijk dat hij zich daartoe niet in staat voelde en noemde een groot aantal bezwaren, maar hij gaf zich uiteindelijk gewonnen. Nu, veertig jaar later, was niet Mozes' persoonlijke ambitie, maar was het God zelf die hem riep om zijn volk te redden.

Mozes keerde terug naar Egypte, verscheen voor de farao en vertelde hem dat God zijn volk Israël uit Egypte wilde laten gaan, om in de woestijn God te aanbidden. De farao weigerde het volk, dat slavenarbeid voor hem verrichtte, te laten gaan. Hij verzwaarde zelfs hun arbeid. Mozes waarschuwde farao voor de gevolgen van zijn weigering.

God sloeg farao en zijn volk met allerlei rampen, variërend van het verschijnen van allerlei ongedierte tot en met ernstige ziekten. Ondanks aandringen van Mozes en diens voortdurende waarschuwingen voor de gevolgen, bleef de farao halsstarrig weigeren het volk te laten gaan. De laatste plaag, voordat de farao het volk uiteindelijk zou laten gaan, was de dood van alle eerstgeborenen onder het Egyptische volk en hun vee.

Om te voorkomen dat deze vloek het Israëlietische volk zou treffen, gaf God hen een opdracht. Ze dienden dieren te slachten en het bloed daarvan aan de kozijnen van de deuren van hun huizen te strijken. Het vlees moesten

ze eten samen met ongedesemde broden en bittere kruiden, en wel omgord, met sandalen aan en een stok in de hand, met het oog op hun vlucht. Door het bloed aan de deurposten zou de plaag aan hun huizen voorbijgaan. Deze maaltijd, ter ere van de Heer, werd door hem het *pesachmaal* genoemd; *pesach* is een Hebreeuws woord dat voorbijgaan betekent. Het bloed van de slachtoffers zou het volk vrijwaren voor de vloek, zoals later het bloed van Jezus verlossing zou brengen. Aan het woord *pesach* of, zoals het later, in Jezus' tijd genoemd werd, *pascha*, is ons woord *Pasen* ontleend.

Toen deze plaag zich voltrok liet de farao zich vermurwen. Diezelfde dag leidde God zijn volk uit Egypte. Ze hadden 430 jaar in Egypte gewoond. Ze waren nog maar net vertrokken of farao kreeg er spijt van dat hij ze had laten gaan en hij kwam hen achterna in de woestijn. Het volk stond voor de Schelfzee, en achter hen naderde de farao met een troepenmacht. God gaf Mozes opdracht op het water te slaan met zijn staf. Dat verdeelde zich in tweeën, zodat het volk door de zee kon heen trekken. Toen farao hen wilde achtervolgen werden hij en zijn leger verzwolgen door het water.

Vervolgens moesten ze door de woestijn verder trekken om naar het beloofde land, Kanaan te gaan. Gedurende al die tijd openbaarde God zich aan het volk en ging hij met hen mee. Hij trok als een wolkkolom overdag en een vuurkolom 's nachts voor hen uit. Hij manifesteerde zich op de berg Sinaï. Het volk was echter bang van God. Ze vroegen aan Mozes om namens hen de relatie met God te onderhouden en steeds aan hen te vertellen wat God hen voorschreef.

De wet en de tabernakel

Mozes besteeg de berg Sinai en bleef daar 40 dagen, in welke tijd God tot hem sprak. God gaf Mozes twee stenen tafelen, die Hij zelf gehouwen had, en waarin Hij zelf door de Heilige Geest ('de vinger van God') de Tien Geboden had gegrift. Van deze Tien Geboden hadden de eerste drie, die op één van de stenen tafelen stonden, betrekking op de relatie met God, en de andere zeven, die op de andere stonden, op de relatie met de medemens.

In feite waren de Tien geboden een uitwerking van het gebod van de liefde van de mens jegens God, de mens zelf en de naaste.

God gaf Mozes de Thora (joodse wet), volgens de traditie bestaande uit ruim 613 geboden en verboden, die betrekking hadden op alle aspecten van het leven. Het was niet eenvoudig geheel en al aan de voorschriften van de wet te voldoen. Het volk had de wet nodig, omdat ze anders moeilijk konden uitmaken wat goed en kwaad was. Het volk was nog niet klaar om in een levende relatie met God te staan. God had hen rechtstreeks kunnen onderwijzen hoe ze moesten leven. Maar ze verkozen te leven op basis van wettelijke voorschriften. De wet was een leerschool, een voorlopig hulpmiddel. Zoals de eerste mensen er de voorkeur aan gaven te eten van de boom van kennis van goed en kwaad boven de boom van het leven, zo gaf het volk dat God geformeerd had de voorkeur aan de wet boven de relatie met God.

God gaf Mozes opdracht een tabernakel te bouwen, aan welke opdracht hij later uitvoering zou geven. De tabernakel was een tent van dierenvellen met een omheinde ruimte eromheen. De tabernakel was een heiligdom dat afgebroken kon worden en meegevoerd op de tocht door de woestijn. Het bestond uit drie gedeelten. De omheinde ruimte buiten de tent, de voorhof genaamd, was toegankelijk voor iedereen.

In de tent kwam je eerst in 'het heilige', en achterin bevond zich een afgesloten ruimte, het 'heilige der heiligen'. Alleen de hogepriester had hier toegang. In deze ruimte stond de ark van het verbond, eveneens gebouwd op aanwijzing van God. Dit was een draagbare, houten kist, overtrokken met goud. In de ark bevonden zich de twee stenen tafelen waarop God de Tien Geboden had geschreven, de staf van Mozes en een hoeveelheid manna. God had de ark en de plaats waar deze stond tot zijn heiligdom bestemd. De ark was de plaats waar de 'naam van God' woonde. Dat wil zeggen dat dit een bijzondere ontmoetingsplaats met God was. De ark had een deksel, waarop twee gouden engelen die elkaar met de vleugels raakten waren aangebracht. De deksel heette het verzoendeksel. Eénmaal per jaar werd ten overstaan van God door de

hogepriester verzoening gedaan voor de zonden van het volk. Daartoe werd een dier geslacht en het bloed gesprengd op het deksel. Naast dit offer op de jaarlijkse 'grote verzoendag', dienden er ook persoonlijke zoenoffers te worden gebracht door ieder die de wet had overtreden. De latere tempel in het beloofde land, Kanaän zou naar hetzelfde model worden ingericht.

Alle afmetingen, kleuren, vormen en materialen van de tabernakel en de daartoe behorende elementen, alsook de daarin voorgeschreven rituelen hadden een speciale symbolische betekenis, die verwees, als een voorafbeelding, naar Jezus Christus' persoon en bediening op aarde.³⁰

Terwijl Mozes op de berg vertoefde, vertelde God dat het volk in afgoderij vervallen was. Omdat Mozes lang wegbleef, hadden ze een gouden kalf gemaakt, om dat als hun god te aanbidden. God was vertoornd op het volk en overwoog het te vernietigen, maar Mozes pleitte voor het volk, en God zag van zijn voornemen af.

Mozes daalde van de berg af met de twee stenen tafelen, waarin de 'vinger van God' de Tien Geboden had gegrift. Toen hij het volk zag dansen voor het beeld, was hij zo boos dat hij de stenen tafelen verbrijzelde. Vervolgens vernietigde hij het kalf. De schuldigen werden gestraft, ongeveer 3000 man stierven op die dag. Vervolgens klom Mozes weer op naar de Heer, om verzoening te doen voor het volk. Hij pleitte voor het volk en bood zichzelf als zoenoffer aan. Hij zei: Haal mijn naam weg uit het boek dat u geschreven heb. Maar God zei: Wie tegen Mij gezondigd heeft zal Ik uit mijn boek schrappen. Mozes maakte een tent buiten de legerplaats, de 'tent der samenkomst', waarin ieder die God zocht binnen kon gaan. Daarin sprak God met Mozes, 'zoals iemand spreekt met zijn vriend.' God stelde voor dat voortaan een engel met hen mee zou gaan, maar in een zeer persoonlijke ontmoeting wist Mozes Hem te vermurwen en Hem te laten beloven verder met hem op te trekken. Mozes verlangde ernaar meer van God te zien en hij vroeg: Mag ik uw heerlijkheid zien?

In Gods opdracht hieuw Mozes twee nieuwe stenen tafelen, waarop God de woorden

schreef die stonden op de eerste tafelen. En toen liet God zich aan Mozes zien, maar van opzij, in het voorbijgaan, omdat, zoals God zei, niemand Gods aangezicht kan zien en in leven blijven. Toen daalde Mozes weer af naar het volk en onderwees hen de wet.

De wet

De wet van Mozes komt ons streng, rechtlijnig en genadeloos voor. De tijd van genade en waarheid was in die tijd nog niet gekomen. Maar de wet werd door God uit liefde gegeven. Zonder de wet zou er anarchie zijn.

De in de wet van Mozes genoemde sancties op de zonde lijken zwaar. Dit hangt samen met Gods gerechtigheid. Die sancties waren ook nodig in een tijd waarin het volk van God door de omringende volken gemakkelijk tot afgoderij en andere zonden werd verleid. Het houden van de wet is een eis van rechtvaardigheid, het overtreden ervan is een daad van ongehoorzaamheid.

De offers, met name het vloeien van bloed van dieren, dienden om schuld door de zonde op te heffen. De wet wees hier vooruit naar het offer van Jezus, wiens bloed als dat van een onschuldig lam gevloeid heeft tot vergeving van zonden - voor ieder die het wil aanvaarden, voor eens en voor altijd.

De wet van Mozes behelst dus datgene wat geldend recht is volgens Gods wet van de gerechtigheid. 'Oog om oog, tand om tand'. Op godslastering staat de doodstraf, omdat je de Schepper niet straffeloos kunt beledigen. God is een heilig God.

Hem benaderen in het heilige der heiligen was voorbehouden aan de hogepriester onder zeer stringente voorwaarden. Waarom? Omdat Jezus de weg tot God nog niet gebaad had, nadat deze door de zondeval was afgesloten.

De spijswetten hebben in de eerste plaats de gezondheid van het volk op het oog. Aange-toond is dat het eten van voedsel dat de Bijbel onrein, niet *kosher*, noemt, om een of andere reden van gezondheid minder wenselijk is.³¹ De spijswetten hadden deels te maken met de leefomstandigheden en het klimaat. Het houden van deze wetten waren dus heilzaam voor de mens.

De voorgeschreven leefwijze van de Israëlieten moest gericht zijn op het normale, alle-

daagse. Bijvoorbeeld het eten van struisvogel, die in dat land uitheems was, paste daar niet bij, of das, of kreeft. Het paste het volk niet uitheemse of niet-alledaagse gerechten te eten. Soberheid diende een kenmerk te zijn van Gods volk, dat toch al geneigd was zijn uitverkoren positie te negeren en de gewoonten van andere volken, inclusief afgoderij over te nemen.³²

De bepalingen omtrent reinheid en onreinheid in het dagelijkse leven hebben deels te maken met de heiligheid van God. Omdat God heilig is, dient zijn volk heiligheid te betrachten. Ook deze bepalingen hebben een beschermende functie voor de gezondheid en tot doel het normale na te streven, en het afwijkende duidelijk in beeld te brengen en te verbieden.

De wet gaf ook een groot aantal rechtsregels omtrent de wijze waarop mensen met God en met elkaar moesten omgaan. In de wet vond men reeds de bepalingen die Jezus later als de belangrijkste aanmerkte: 'Gij zult de Here God liefhebben met geheel uw hart en met geheel uw ziel en met geheel uw kracht' en 'Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf'.³³

Ook was er een, zeker voor die tijd opmerkelijk gebod: 'Gij zult de vreemdeling liefhebben als uzelf'.³⁴ Ook waren er bepalingen die consideratie met 'uw vijand' voorschreven.³⁵ Dus de wet was zeker ook een wet van genade.

Rebellie

Het volk dat Mozes uit Egypte had geleid verzette zich vaak tegen zijn leiderschap. Hoewel bevrijd uit de slavernij, waren ze in hun denken nog steeds slaven. God voorzag hen steeds van water en voedsel, het manna, een broodachtige substantie, die iedere ochtend uit de hemel was neergedaald, en kwartels, die ze konden vangen en eten, maar ze mopperden op het voedsel en klaagden voortdurend dat ze liever in Egypte waren gebleven. Ook zondigden ze herhaaldelijk door opstandigheid, ontucht en afgoderij. God besloot dat dit volk in de woestijn zou blijven, tot de laatste man en vrouw die in Egypte waren geweest gestorven zouden zijn. Alleen hun nakomelingen zouden het beloofde land binnen mogen trekken. Om die reden heeft het volk in totaal 40 jaar door de woestijn gezworven.

Mozes heeft veel geduld gehad met het volk der Hebreëen. Hij was bijzonder zachtmoedig en telkens als het volk in opstand kwam, wendde hij zich tot God en deed voorbede. Eenmaal evenwel verloor hij zijn zelfbeheersing en werd kwaad. Daarmee tergde hij God en op die grond werd het hem niet toegestaan het volk verder te leiden. Maar hij was intussen 120 jaar oud en zijn tijd zat erop. God liet hem uit de verte het beloofde land, Kanaän, zien en riep hem definitief tot zich. Mozes stierf en God heeft hem, als een uiting van zorgzame liefde voor een vriend, persoonlijk begraven. De plaats waar dat gebeurde is niet bekend.

Mozes was een unieke persoon tot wie God op een unieke manier sprak. Hij wordt in de Bijbel een 'vriend van God' genoemd. *'Nooit meer heeft Israël een profeet gekend als Mozes, met wie God zo vertrouwelijk omging.'*³⁶

Het beloofde land

De opvolger van Mozes, Jozua, kreeg van God de opdracht het volk het beloofde land binnen te leiden. Dat zou veel strijd kosten, omdat in de tijd dat het volk in Egypte had gewoond, andere volken zich daar gevestigd hadden en talrijk waren geworden. Maar God zei tegen Jozua dat hij elk stuk grond van het beloofde land dat hij zou betreden aan hem zou geven. Waar hij zou gaan zou God hem bijstaan.

Toen het volk de Jordaan moest oversteken liet God het water tot stilstand komen, zodat ze de rivier over het droge konden overtrekken.

Eerst werden enkele steden ingenomen. Vervolgens werd de rest van het land veroverd. Diverse plaatselijke koningen werden verslagen. Het land werd verdeeld en aan elke stam van Israël werd een gedeelte toebedeeld. Jozua was inmiddels hoogbejaard geworden. Vóór zijn dood legde hij het volk nog een aantal opdrachten op het hart. Hij wees erop hoe God steeds met hen was geweest. Hij zei dat God zelf de in het land overgebleven volken voor hen zou verdrijven, als ze zich aan Gods geboden zouden houden. Hij waarschuwde hen geen verdragen te sluiten met deze volken, zich niet met hen te vermengen en hun goden niet te dienen, doch alleen de Heer hun God. Het volk verklaarde plechtig

deze verplichting te zullen nakomen en Jozua bekrachtigde dat in de vorm van een verbond. Jozua stierf en werd begraven. Daarna bleef het volk de Heer dienen, zolang het werd aangevoerd door Jozua's leeftijdgenoten. De verovering van het land werd voortgezet. Maar in strijd met de opdracht van God begonnen de Israëlieten verdragen te sluiten met de resterende aanwezige volken. De generatie daarna begon afgoden te dienen. Ook vermengden ze zich met de volken door huwelijken te sluiten.

De rechters

Door hun ongehoorzaamheid verspeelden de Israëlieten de zegen en bescherming van God. Ze vielen ten prooi aan roversbenden en konden geen stand meer houden tegen hun vijanden. Telkens als ze het zwaar te verduren kregen kreeg God medelijden met zijn volk en liet hij een zg. rechter of richter optreden om het volk te leiden en te bevrijden. Zolang ze luisterden naar zo'n rechter hadden ze een tijdlang rust. Maar als die rechter dan stierf, verviel het volk weer tot afgoderij. Op de duur werd God woedend op zijn volk en zei dat hij de overgebleven vijanden niet meer voor hen zou verdrijven. Vele malen moest het volk strijd leveren.

In die tijd was er geen koning in Israël; iedereen deed wat goed was in zijn eigen ogen. Het volk zag dat de volken om hen heen vaak door een koning geregeerd werden. Dat wilden ze ook. God waarschuwde hen bij monde van de profeet Samuel, en wees hen erop dat koningen vaak met absolute macht regeerden, wat ging ten koste van de vrijheid van het volk. Maar het volk bleef aan zijn wens vasthouden.

Het koningschap over Israël

Het beliefte God zich aan te passen bij de wensen van het volk. Hij gaf door tussenkomst van de Samuel een koning, Saul. Aanvankelijk leek zijn regering zegenrijk voor het volk, maar al spoedig bracht hij ongeluk over het volk door zijn eigengereidheid en ongehoorzaamheid aan God. Hij kwam om in een veldslag met de vijand.

In zijn plaats werd David tot koning gezalfd, wiens regering in veel opzichten zegenrijk voor het volk is geweest. Hij versloeg tijdens

zijn leven alle vijanden van zijn volk.

Koning David was niet alleen een legeraanvoerder, maar was daarbij een aanbidder, een profeet, musicus en tekstdichter. Hij heeft veel aanbiddingsliederen - psalmen - geschreven. Hij maakte aanbidding een belangrijk element in het dagelijkse leven van zijn volksgenoten. Hij trof voorbereidingen voor de bouw van de tempel, die onder Davids zoon Salomo gebouwd is.

David had ook zwakke kanten en maakte een aantal grote fouten. Hij had vele vrouwen - wat overigens niet als onrechtmatig werd gezien, maar iets waartegen God wel gewaarschuwd had. Hij had vele kinderen bij verschillende vrouwen. Hij was vaak van huis en toonde zich geen sterke opvoeder. In zijn latere leven pleegde hij overspel met een getrouwde vrouw en zorgde ervoor dat haar man in de oorlog omkwam.

Dat bracht een vloek op hem en zijn familie. Er was onderling veel geweld onder zijn kinderen. Een ervan, Absalom, kwam zelf tegen zijn vader in opstand. Hij werd gedood. Toch was David een koning naar Gods hart, omdat, ondanks de fouten die hij maakte, zijn hart naar God uitging, en hij steeds nederig en boetvaardig zijn zonden beleed.

Zijn zoon Salomo bouwde de eerste tempel voor God in Jeruzalem. Een tempel die in luister nooit meer is overtroffen. De tempel was ingericht naar het model van de tabernakel van Mozes.

Onder Salomons zoon, Rehabeam, scheurde het rijk in tweeën: Juda en Israël. De oorzaak daarvan was zijn harde regering. Vanaf die tijd heersten er steeds twee koningen over Gods volk.

Juda en Israël hebben ongeveer 40 koningen gehad. Slechts enkelen daarvan dienden God met hun hele hart. De meerderheid liet afgoderij toe, of sterker, zette daartoe aan. Afgoderij en andere zonden brachten een vloek over het volk. Die werd zichtbaar doordat de omringende volken Israël aanvielen. Bekeerde het volk zich van zijn afgoderij, dan hield de vloek op en werd de vijand verslagen. Soms gebeurde dat van Godswege, zonder dat ze

strijd hoefden te leveren.

Maar steeds weer verviel het volk tot afgoderij en andere zonden.

Uiteindelijk werd het hele volk door zijn vijanden weggeleid in ballingschap. De prachtige tempel werd verwoest, Jeruzalem werd tot een puinhoop gemaakt. De muren werden geslecht en de poorten verbrand.

Slechts een gedeelte van hun nakomelingen is weer in het land teruggekeerd. Onder Ezra werd eerst de tempel in Jeruzalem herbouwd, echter lang niet meer zo luisterrijk als de tempel van Salomo. Onder Nehemia werden de muren en de poorten van Jeruzalem hersteld. Op de duur werd de stad weer bewoond.

De profeten

God maakte veelvuldig gebruik van profeten om zijn volk te vermanen, te waarschuwen en te bemoedigen. De grote leiders van Israël, zoals Mozes, Jozua, de rechters, David, hadden profetische gaven. De koningen van Israël werden vaak bijgestaan of gecorrigeerd door profeten, zoals Samuel, Nathan, Elia, Elisa. In de ballingschap traden profeten op die het einde van de ballingschap aankondigden. De herbouw van de tempel en van de stad Jeruzalem werd begeleid door profeten die bemoedigende woorden spraken.

Veel profeten hebben de komst van een redder, de Messias, aangekondigd. Tot in de details is beschreven dat eens een dienstknecht van God zou optreden, iemand die eenvoudig zijn, iemand die verschrikkelijk zou lijden en sterven in plaats van de mensen en die het volk zou verlossen.

De joden hebben zichzelf als geheel wel vereenzelvigd met deze dienstknecht van God zoals in de profetieën beschreven. Zij hebben, als uitverkoren volk van God, zowel in de bijbelse tijd als alle eeuwen erna voor deze uitverkiezing een hoge prijs betaald en meer dan welk volk ter wereld geleden, in zekere zin plaatsvervangend voor de hele mensheid. Deze profetieën zijn werkelijkheid geworden in de persoon van Jezus, die de Verlosser is geworden, hoewel veel joden hem als zodanig niet hebben herkend en erkend. De gelovige joden wachtten nog steeds op de komst van de Messias, de persoonlijke verlosser van hen als volk.

Intussen is er wel een groeiend aantal Messiaanse joden, d.w.z. joden die Jezus als de

Messias erkennen. Op dit moment (2008) bestaat er in Israël een honderdtal Messiaanse gemeenten, en een onbekend aantal daarbuiten.

Jezus' komst

Toen de door God bepaalde tijd was aangebroken, zond de Vader zijn Zoon naar de aarde. Deze werd geboren in het land van de joden, in Bethlehem bij Jeruzalem, uit Maria, een maagd, een jodin, die zwanger geworden was door de kracht van de H. Geest. Tevoren had God door een engel haar dit bekend gemaakt, en zij had ermee ingestemd. Zij was verloofd met Jozef, met wie ze spoedig zou trouwen. Ze noemde het kind Jezus, Redder, zoals haar was opgedragen. Het kind werd geboren in een stal; een voederbak was zijn wieg. In die tijd was het land Israël bezet door de Romeinen.

Hoewel Jezus Gods Zoon was, had Hij zijn goddelijke natuur achter zich gelaten en de gestalte van een mens, een dienstknecht, aangenomen. Hij noemde zichzelf meestal 'de Zoon des mensen'. Slechts aan een enkeling openbaarde Hij dat Hij de Messias was, de Zoon van God.

Jezus was volkomen mens, even sterfelijk en beperkt als zijn medemensen. Hij werd net als iedereen soms door verleiding op de proef gesteld. Maar hij heeft nooit aan de verleiding toegegeven. Hij was en leefde zoals de mens door God bedoeld was. Hij was het prototype van een zoon van God, terwijl hij *de* Zoon van God was. Drie jaar lang heeft hij een bediening als leraar onder de joden uitgeoefend. Hij deed vele wonderen. Hoewel hij beantwoordde aan het beeld dat de Bijbel opriep over de Messias, hebben de leiders van het volk Hem niet als zodanig aanvaard.

De eerste 30 jaar van zijn leven leidde Jezus een verborgen leven bij zijn ouders in Nazareth. Toen liet hij zich dopen in de Jordaan door Johannes de Doper, een profeet. Johannes was door God geroepen om het volk voor te bereiden op de komst van Jezus, de Messias. Nadat Jezus gedoopt was, werd hij, voordat zijn bediening een aanvang nam, door de H. Geest in de woestijn geleid om daar 40 dagen te verblijven, om te vasten, te bidden

en beproefd te worden. Hij werd door de duivel verlokkt om zijn goddelijke macht te gebruiken door wonderen te doen: van stenen brood te maken, zodat Hij zijn honger kon stillen, of van de tempel te springen, zodat de engelen hem zouden opvangen. Jezus pareerde de woorden van de satan met woorden uit de Schrift. Tenslotte bood de duivel hem de macht over de hele wereld aan, onder voorwaarde dat Jezus hem zou aanbidden. Jezus stuurde hem weg, zeggende dat er in de Schrift geschreven stond: 'De Heer God zult gij aanbidden, en Hem alleen.' Gesterkt door de H. Geest kwam Jezus terug uit de woestijn.

Vervolgens begon Jezus' openbare bediening. In de synagoge kondigde hij zijn roeping aan: dat Hij door de H. Geest gezalfd was om het evangelie te verkondigen, en een nieuwe tijd aan te kondigen. De toehoorders wezen zijn woorden af, ze werden woedend, sleurden Hem naar buiten de stad en wilden Hem doden. Maar Hij onttrok zich aan hen. Hij koos twaalf mannen uit, om zijn leerlingen te worden. Hij begon hen te trainen en te onderwijzen in de dingen van Gods Koninkrijk. Deze uitdrukking, het Koninkrijk van God, betekent de heerschappij van God op deze aarde. Hij liet zien hoe Hij zich om mensen bekommerde, hen genas en bevrijdde van boze geesten. Hij sprak tot de menigte, vertelde over zijn Vader en liet door zijn zachtmoedigheid en nederigheid zien wie de Vader was.

Steeds kwam Jezus in conflict met de leiders van het volk, schriftgeleerden en Farizeeën, die Hij verweet huichelaars te zijn. Ze hielden zich uitwendig tot in het absurde aan de wet van Mozes, maar ze hadden geen beweging voor mensen en waren van binnen vol slechtheid. Ze legden de mensen voorschriften op, waaraan ze zichzelf niet hielden.

Jezus leerde dus dat nu een nieuwe tijd was aangebroken, de 'aangename tijd van God'. Het tijdperk van de wet van Mozes was voorbij. Hij leerde dat het niet meer ging om de letter van de wet, maar om de liefde van God. De wet van Mozes werd vervangen door genade en waarheid, of de wet van de liefde. De wet, alle bepalingen die moesten worden nageleefd om in de ogen van God als een rechtvaardige te leven, hoefde niet te worden

afgeschaff, omdat Jezus was gekomen om de wet te vervullen.

Karakter van de wet van Mozes

De wet van Mozes was geweest wat Gal. 3:24 een 'tuchtmeester' noemt, als het ware een 'opleidingsinstituut', ter voorbereiding op de komst van Jezus, de Messias. De wet bestond (volgens de joodse overlevering) uit 613 geboden en verboden. Waarom was het joodse leven zo doorgelicht van wettelijke bepalingen? Om de mens te leren een leven te leven dat doorgelicht is van God. Daarom hoefde het houden van de wet geen zware last te zijn. In de lange Psalm 119 wordt met vreugde de goedheid van de wet bezongen.³⁷ De joden hebben van oudsher het feest 'Simchat Tora', 'De Vreugde van de Wet' gevierd. Jezus was een jood en hield de wet, evenals zijn ouders.

Jezus' wet

Als de liefde van God in je hart is uitgestort, ga je vanzelf doen wat God behaagt. Jezus zei: Als je Mij liefhebt, onderhoud je mijn geboden. Hij vertelde dat de geboden van de wet samengevat konden worden in het gebod: 'Je zult God liefhebben met je hele hart, je hele ziel, en je hele verstand', en een tweede gebod, komend na het eerste, maar even belangrijk als het eerste: 'Je zult je naaste liefhebben als jezelf.'

Jezus sprak soms tot grote menigten, die zich rondom hem verzamelden.

In de kleine kring van zijn leerlingen legde Jezus wat Hij aan het volk onderwees nader uit. Ze konden daar alle vragen stellen die in hen opkwamen. Ook kondigde Jezus aan dat Hij door een van zijn leerlingen zou worden verraden, dat Hij door de Romeinen, op verzoek van leiders van het volk, zou worden gevangen genomen, gemarteld en gekruisigd. Zijn leerlingen begrepen dit niet. Ze dachten steeds dat Jezus was gekomen om hen van de macht van de bezetter te bevrijden.

Wel begrepen ze dat Hij degene was die door God gezonden was, en over wie door de profeten was gesproken. Toen Jezus een keer vroeg wie ze dachten, dat Hij was, antwoordde Petrus, de leider van de leerlingen: 'Jij bent de Messias, de Zoon van de Levende God.' Toen zei Jezus: 'De Vader in de hemel heeft

dit aan jou geopenbaard, Petrus. Op die *petra* (het Griekse woord voor *rots*, die fundamentele uitspraak op grond van deze openbaring van jou) zal Ik mijn kerk bouwen.'

Jezus deed vele wonderen. Hij genas zieken, dreef boze geesten uit. Op plaatsen waar hij niet welkom was, was hij niet in staat wonderen te doen, ten gevolge van het ongeloof van de mensen. Maar meestal werden allen genezen voor wie hij bad.

De avond vóór zijn lijden en sterven

Op een avond, vlak vóór het joodse Paasfeest, waarop men gewoon was, net als destijds bij de uittocht uit Egypte, het Pascha te eten, toen ze op een bovenzaal in Jeruzalem bijeen waren, begon Jezus als een dienaar de voeten van de leerlingen, te wassen, als een beeld van het wegnemen van hun zonden. Aanvankelijk maakte Petrus daartegen bezwaar, omdat Hij Jezus daarvoor te hoog achtte. Maar toen Jezus hem uitlegde dat dit hoorde in de liefdevolle relatie tussen hen, begreep hij het. Hij gaf hen de opdracht om hetzelfde te doen en dienaren van mensen te zijn.

Vervolgens gebruikte Jezus de maaltijd, het Pesachmaal, met zijn leerlingen, bestaande uit brood en wijn. Het brood symboliseerde zijn lichaam, vertelde Hij, de wijn zijn bloed, dat het Nieuwe Verbond tussen God en de mensen bekrachtigde; het bloed dat vergoten zou worden tot vergeving van de zonden van de mensen. Hij gaf hun de opdracht deze maaltijd vaak met elkaar te houden, en zo de dood van Jezus te gedenken en te verkondigen, totdat Hij terug zou komen.

Daarna vertrok Jezus met de leerlingen naar een olijftuin, Getsemane, om te bidden vóórdat Hij zou lijden. Daar aangekomen nam Hij drie leerlingen mee, en vroeg hen te waken en te bidden.

Jezus ging een eind verderop alleen bidden. Daar kwam een enorme angst over Hem heen, omdat Hij begreep dat Hij spoedig zou worden blootgesteld aan de macht van de satan. Hij zou het lot ondergaan dat eigenlijk bestemd was voor allen die tegen God gezondigd hadden en zouden zondigen. De demonische angst was zo groot, dat hij er zelfs bloed uit zijn poriën kwam. Hij vroeg aan de Vader of deze beker Hem niet voorbij kon gaan. Op dat moment stond een engel

Hem bij. Jezus begreep en aanvaardde zijn roeping, en werd door God gesterkt en bekrachtigd om deze vreselijke opdracht te vervullen. De leerlingen bleken echter door vermoeidheid in slaap te zijn gevallen.

De vangenneming en kruisiging

Diezelfde nacht werd Jezus door een van zijn discipelen, Judas, die zich steeds inwendig van Jezus was blijven distantiëren en kritiek had op de wijze waarop Jezus zich als leider presenteerde, verraden en overgeleverd aan de leiders van het volk en de Romeinen. Jezus werd verhoord door de Romeinen, met name de landvoogd Pilatus, op aangifte van de leiders van het volk, dat Jezus zichzelf tot koning had uitgeroepen en God had gelasterd, door zich uit te geven voor Gods Zoon. Pilatus vond geen schuld in Jezus en wilde hem vrijlaten. Hij liet Jezus geselen, om de leiders en het volk gunstig te stemmen. Maar de leiders hitsten het volk op, zodat ze riepen om de kruisiging van Jezus. Ze maakten Pilatus bang, door te zeggen dat als hij Jezus losliet, hij geen vriend van de keizer was. Wie zichzelf koning maakt, verzet zich immers tegen de keizer. Pilatus waste zijn handen, ten teken dat hij onschuldig was aan de dood van deze man, en gaf Jezus over aan de soldaten om gekruisigd te worden.

Jezus moest op weg naar de executie grotendeels zelf zijn kruis dragen. Op de executieplaats, Golgotha, schedelplaats geheten, aangekomen, werd Hij aan handen en voeten aan het kruisgenageld, dat werd opgericht. Daar hing Hij ten overstaan van het volk dat Hem eerst had toegejuicht, maar Hem nu bespote. Vrijwel al de leerlingen vluchtten weg uit angst dat zij ook gevangen genomen zouden worden.

Aan het kruis brak het moment aan dat Jezus door de Vader volkomen werd verlaten. Dat is het moment geweest dat Hij uitriep: 'Mijn God, mijn God, waarom hebt u mij verlaten?' Opvallend is dat Jezus hier God niet 'Mijn Vader' noemde, maar 'Mijn God', als een teken dat de Vader-Zoon relatie verbroken was. Het totale verlies van de relatie met God kan worden worden aangeduid met 'de hel'. Voor beiden, Vader en Zoon, die samen met de Heilige Geest de meest hechte eenheid tussen personen vormden die ooit bestaan heeft, is

dit het meest gruwelijke moment ooit geweest. Deze volstrekte verlatenheid van God heeft plaatsgevonden opdat dit ons niet zou hoeven te overkomen.

Uiteindelijk riep Jezus: 'Het is volbracht', gaf zijn geest over aan God en stierf.

Het voorhangsel in de tempel scheurde van boven naar beneden, door toedoen van God zelf, waardoor de toegang tot het heilige der heiligen, werd vrijgemaakt. Deze symbolische gebeurtenis betekende dat van dat moment af ieder mens vrijmoedig tot God mag kan naderen.

Toen Judas, die Hem verraden had, beseftte wat hij had gedaan, werd hij zó door schuld verteerd, dat hij zich ophing.

'Nedergedaald ter helle'

Deze terminologie komt uit de Geloofsbelijdenis van Nicea.

In het Hebreeuws van het OT komt het woord sheol voor; in het NT komen we de woorden hades en gehenna tegen; begrippen die kunnen worden vertaald door hel of dodenrijk. Uit diverse teksten van de Bijbel kan worden afgeleid dat hier twee verschillende begrippen moeten worden onderscheiden: het dodenrijk en de eigenlijke hel.

Zoals hierboven aangeduid kan de hel worden gedefinieerd als een plaats of toestand waar een volstrekte afwezigheid van God is. Het dodenrijk is een plek of een toestand waarin zich tijdelijk de zielen van de gestorven mensen bevinden.

We lezen dat Jezus heeft de sleutels van de dood en het dodenrijk heeft bemachtigd.³⁸

De Bijbel leert dat Jezus niet alleen in de hel, maar ook in het dodenrijk is afgedaald, waar de zielen van de mensen, die tot dat moment gestorven, verbleven, en dat Hij daar het evangelie heeft verkondigd.³⁹ Hij heeft de gevangenis geopend voor degenen die daar alsnog het evangelie hebben aanvaard, en ze bevrijd. Hij werd daar niet beperkt door de tijd die op aarde verstreek.

Dat wil naar mijn opvatting zeggen dat de evangelieverkondiging in het dodenrijk nog steeds voortduurt voor al degenen die tijdens hun leven op aarde het evangelie helemaal

niet, niet volledig of niet juist hebben gehoord.

Er zijn veel mensen die sterven zonder het evangelie te hebben gehoord, ongeboren en jong gestorven kinderen, bewoners van afgelegen gebieden etc. Anderen hebben het evangelie slechts gedeeltelijk of niet met de juiste uitleg gehoord. Zij kunnen niet of minder verantwoordelijk gehouden worden voor het feit dat zij niet tot geloof zijn gekomen. Zij hebben geen redelijke kans gehad. De Bijbel geeft aanknopingspunten dat Jezus hen alsnog het evangelie verkondigt zodat hun naam kan worden geschreven in het Boek des Levens. Het betreft hier geen *tweede* kans, maar een *eerste* kans het evangelie te vernemen. Het is immers Gods wil dat niemand verloren gaat maar dat allen tot geloof komen.⁴⁰ Dat mensen een echte eerste kans krijgen strookt met Gods rechtvaardigheid. Het is ook in overeenstemming met Gods genade. Jezus is *priester in eeuwigheid*. Hij kan *volkomen behouden wie door Hem tot God gaan*, omdat hij *'altijd leeft om voor hen te pleiten'*. Het offer van Jezus is gebracht *'eens voor altijd'*, d.w.z. voor degenen die vóór en na Hem leefden.⁴¹

Deze opvatting is ook in overeenstemming met het feit dat Jezus na zijn sterven in het dodenrijk is afgedaald, om aan de ongehoorzame zielen uit de tijd van Noach het evangelie te verkondigen. Wij leven nu in een soortgelijke tijd. Jezus vergeleek de tijd dat Hij op aarde zou terugkeren met de tijd van Noach, waarin mensen aten en dronken en huwden en niet opmerkten dat de zondvloed eraan kwam. Hij waarschuwde zijn discipelen voorbereid te zijn op zijn komst.⁴²

Als Jezus het evangelie verkondigd heeft aan ongehoorzame zielen uit de oorspronkelijke tijd van Noach, zal Hij dat ook doen aan ongehoorzame zielen uit de huidige 'tijd van Noach'.

Deze opvatting is niet zonder risico. Het is verleidelijk om misbruik te willen maken van Gods genade, door er gemakshalve van uit te gaan dat er voor iedereen na dit leven alsnog een kans zal zijn het evangelie aan te nemen. Dat is dus onjuist. Het is integendeel zeer gevaarlijk aldus het risico te nemen verloren te gaan. Er is geen tweede kans.

Een ander risico is het volgende. De gedachte dat ieder mens hetzij tijdens het leven op deze aarde, hetzij daarna de kans krijgt het evangelie te horen en daarna een keus te maken, kan christenen onverschillig maken het evangelie te prediken. Vooral als ze toch al niet bewogen zijn om mensen het Evangelie te vertellen, opdat ze niet verloren gaan. De gemotiveerdheid om te getuigen zou nog meer kunnen afnemen door de wetenschap dat er toch meer mensen gered worden dan we eerder gedacht hadden.

Het volgende dient echter in aanmerking te worden genomen. Het aannemen van het geloof betekent dat iemand wordt gered. Maar redding, hoe belangrijk ook, is slechts een begin van een nieuw leven. Mensen die de eeuwigheid ingaan na alleen gered te zijn, hebben geen kans meer een leven te leiden dat voortvloeit uit die redding. Het meeste van wat ze in dit leven 'gebouwd' hebben zal blijken stro geweest te zijn. Ze worden gered als 'door het vuur heen'; al het overige 'verbrandt'. Zij zullen waarschijnlijk nooit in de gelegenheid zijn een beloning voor hun werk in de naam van Jezus in ontvangst te nemen. Misschien hebben ze goede werken gedaan; maar hun motieven zullen getoetst worden. Het is van belang te weten dat weliswaar onze redding gratis is; dat de werkers van het eerste uur en de werkers van het elfde uur hetzelfde 'loon', redding, zullen krijgen. Dat geldt echter niet voor de beloning van de werken die in de naam van Jezus verricht zijn. Als mensen hun medemensen tijdig het goede nieuws vertellen, worden deze in de gelegenheid gesteld vrucht te dragen in deze wereld. Daaruit komt grote zegen voort, voor beide categorieën.

Verantwoording afleggen

Jezus leerde dat de mens éénmaal verantwoording zal moeten afleggen over zijn leven. Maar Hij sprak ook over de maatstaf die zou worden aangelegd. Hoe meer iemand wist van Gods plan, zei Jezus, hoe strenger hij zal worden beoordeeld. Hoe minder iemand wist, des te minder zal van hem worden geëist.⁴³

We zullen worden geoordeeld naar onze werken. Dat betekent niet dat daar onze zaligheid, onze redding van afhangt. Die hangt ervan af of wij een keuze hebben gemaakt en

of onze naam in het Boek van het Leven staat. De toegang tot de hemel, de entree in Gods heerlijkheid is gratis. Gratis betekent uit genade. Maar onze *plaats* in de hemel hangt af van onze werken.⁴⁴

Begravenis, opstanding en hemelvaart

Het lichaam van Jezus is door twee joodse leiders, die Jezus woorden wél aanvaard hadden, van het kruis afgenomen, in doeken gewikkeld en in een graf gelegd. Dat gebeurde op een vrijdagmiddag, juist vóórdat de sabbath begon. Op verzoek van de joden is het graf door de Romeinen verzegeld, en van bewaking voorzien, zodat er met het lichaam van Jezus niets kon gebeuren.

De volgende dag, de sabbath, is het lichaam in het graf gebleven. De dag daarna, de eerste dag van de week, gingen enkele vrouwen naar het graf om het lichaam van Jezus te balsemen, waarvoor nog geen gelegenheid was geweest. Ze troffen het graf leeg aan. De steen voor het graf was weggerold. Een engel vertelde dat Jezus uit de dood was opgestaan. Toen verscheen Jezus aan een van de vrouwen, Maria van Magdala, die Hem herkende, en het aan de leerlingen ging vertellen. Vervolgens verscheen aan de leerlingen, die eerst verbijsterd waren en het niet konden geloven, maar al spoedig buiten zichzelf waren van vreugde. In de weken daarna verscheen Jezus nog aan ongeveer vijfhonderd personen, uitsluitend mensen die Hem hadden liefgehad.

Gedurende 40 dagen gaf Jezus uitleg aan zijn leerlingen over het Koninkrijk van God. Hij kondigde aan dat Hij spoedig naar de Vader zou vertrekken. Hij kon niet in hun midden blijven. Hij vertelde dat de leerlingen bij elkaar moesten blijven en bidden, zodat Jezus de Heilige Geest kon zenden, die hen zou herinneren aan alles wat hij had onderwezen. Ze kregen van Hem de opdracht door te gaan met het werk dat Hij was begonnen. Ze kregen de opdracht het evangelie te verkondigen aan alle volken, ze tot leerlingen te maken, ze te dopen, zieken te genezen en boze geesten uit te drijven. Jezus beloofde dat de Heilige Geest hen zou bekrachtigen om getuigen van Hem te zijn. Door de H. Geest, die net als Jezus God is, zou Jezus altijd bij hen zijn.

Jezus is, in gezelschap van zijn leerlingen, na de 40 dagen ten hemel opgevaren. Er verscheen een engel die verkondigde dat Jezus op dezelfde manier zou terugkomen als Hij was heengegaan.

Het Pinksterfeest

De elf overgebleven vrienden van Jezus gingen naar Jeruzalem. Daar kozen zij een twaalfde apostel om de plaats van Judas in te nemen. (Intussen waren zij *apostelen* gaan heten; apostel is het Griekse woord voor *uitgezondene*.) Ze bleven bij elkaar, op de bovenzaal, met een grote groep leerlingen, om te bidden en te wachten op de komst van de Heilige Geest. Na 10 dagen, op het joodse Pinksterfeest, 50 dagen na de opstanding, stortte de Heilige Geest zich uit op de gehele groep. (Het woord Pinksteren komt van het Griekse woord *Pentekosta*, dat 50 betekent.) Er vertoonden zich op ieder van hen vurige tongen.

Ze waren vervuld van de Heilige Geest, gingen naar buiten en begonnen in onbekende talen te spreken, vreemde talen en een goddelijke taal, die alleen uit klanken bestond, 'klanktaal' of 'tongentaal' genoemd. Er was een menigte bijeengekomen uit allerlei streken. De mensen hoorde de leerlingen met grote vrijmoedigheid het evangelie verkondigen, ieder in zijn eigen taal. Ze waren verbijssterd, en vroegen wat er aan de hand was.

Petrus legde uit was er allemaal gebeurd was, over de komst van Jezus, zijn lijden, sterven en opstanding, de betekenis daarvan, en riep de mensen op om in Jezus te gaan geloven. Er waren 3000 mensen die op die dag tot geloof kwamen. Vanaf dat moment ontstond de nieuwtestamentische kerk van Jezus Christus.

De nieuwtestamentische kerk

De leerlingen begonnen, zoals hen door Jezus was opgedragen, met de verkondiging in Jeruzalem. Maar al gauw kwamen ze in conflict met de wettische joodse leiders die verantwoordelijk geweest waren voor de dood van Jezus. Er ontstond een grote vervolging. Daardoor weken veel nieuwe gelovigen uit naar andere plaatsen. Een voordeel van deze verstrooiing was dat er buiten Jeruzalem nieuwe kerken gesticht werd. Het geloof verspreidde zich vanuit Jeruzalem, Judea, naar Samaria, en vervolgens naar de gehele toen bekende

wereld rond de Middellandse zee. De apostelen deden tal van wonderen en predikten onder de krachtige leiding van de H Geest.

Aanvankelijk werd het evangelie slechts onder de joden verkondigd. Maar God toonde in een droom aan Petrus dat er qua prediking geen onderscheid meer mocht zijn tussen joden en heidenen, niet-joden. Voor de prediking onder de heidenen werd de apostel Paulus geroepen. Deze man, die eigenlijk Saul heette, was een Farizeeër, die zeer onderlegd was in de wet. Hij was zeer gekant tegen het evangelie, vervolgde de gelovigen, bracht ze voor het gerecht en zag erop toe dat ze gestenigd werden. Maar Jezus openbaarde zich aan hem ten hij onderweg was naar Damascus. Hij werd op de grond gegooid en Jezus sprak: 'Saulus, waarom vervolgt je Mij?' Hij kreeg van God de opdracht het evangelie aan de heidenen te verkondigen. Met een aantal medewerkers heeft hij een aantal reizen gemaakt rond het Middellandse Zeegebied, en vele gemeenten gesticht. Paulus heeft veel brieven aan deze gemeenten en aan zijn medewerkers geschreven, waarvan een groot aantal in het Nieuwe Testament zijn opgenomen. Vooral door toedoen van Paulus heeft de jongen kerk een grote vlucht genomen. Paulus is later in Rome berecht en terechtgesteld.

In de eerste eeuw van het christendom werd door een aantal leerlingen, alsook enkele anderen, de vier evangeliën - verslagen van het leven van Jezus - en de andere boeken van het Nieuwe testament samengesteld. De canon (essentiële verzameling, gezaghebbend gedeelte) van 66 bijbelse boeken werd in de vierde eeuw vastgesteld en tot heden door de gehele christenheid aanvaard. Omdat men behoefte had aan een kort samenvatting van het geloof, aangezien er vele dwaalleren ontstonden, werd de zg. 'apostolische geloofsbelijdenis' opgesteld, waarin de hoofdzaken van het geloof werden neergelegd.

De christelijke kerk heeft vooral tijdens haar ontstaan, maar ook gedurende haar groei tijdens de laatste twee millennia, een aantal turbulente ontwikkelingen meegemaakt. Gedurende de eerste drie eeuwen vond in het Romeinse rijk, waarbinnen de ontstane ge-

meenschappen waren gevestigd, een steeds sterkere vervolging plaats. Veel christenen werden vervolgd, gemarteld en gedood om hun geloof, vooral door de Romeinen. Niettemin groeide de kerk. Velen hadden hun leven over voor hun geloof, door hun liefde voor God en de kracht van de H. Geest. In de vierde eeuw kwam de keizer van Rome, Constantijn, tot geloof, en het christendom werd de staatsgodsdienst in het gehele Romeinse keizerrijk. Daardoor groeide het aantal christenen, maar de kerk veranderde van een aantal christelijke gemeenschappen, die veelal aan huis samenkwamen, in een instituut. Men begon tempels te bouwen, om daarin samen te komen, zoals de Romeinen die voor hun afgoden hadden gemaakt. Er kwam een hiërarchie. Het pausdom werd ingesteld, omdat men meende dat Jezus Petrus als zijn plaatsvervanger op aarde had aangesteld, en een eenhoofdig gezag, dat zich zou opvolgen, in de kerk had willen instellen.

Hoewel er aanvankelijk grote aartsvaders in de kerk zijn geweest, en sterke geestelijke leiders binnen de kerk zijn opgestaan, verloor de kerk gaandeweg haar oorspronkelijke bezieling. Men werd niet langer christen door een persoonlijke beslissing te nemen, maar door geboorte of door kerstening. De doop van de volwassen gelovige door onderdompeling, als uitwendig teken van bekering, werd vervangen door de besprenging van kinderen. Van meet af aan zijn er allerlei dwalingen in de kerk gekomen, die door of namens Rome, de zetel van de paus, bestreden werden en vaak tot excommunicatie (uitstoting) en scheuringen leidden.

Ook de kerk zelf predikte dwaalleringen. Het gezag leerde dat de gelovige het eeuwig leven kon verdienen of vergeving van zonden kon krijgen door goede werken te doen of bedragen te betalen.

Vaak was er een machtsstrijd tussen kerkelijk leiders, die elkaars plaats betwistten. Op een dieptepunt in de kerkgeschiedenis waren er zelfs drie pausen.

Er kwam in 1054 er een schisma (scheiding) tussen de kerk van Rome en het oosterse christendom. Dit leidde tot de scheiding tussen de Orthodoxe of Byzantijnse Patriarchaten en de Rooms-katholieke Kerk. Er waren

twee belangrijke geschilpunten. Het eerste was de 'strijd over de beelden'. De oosterlingen zagen in beelden (ikonen) het wezen van de heiligen zelf. Het tweede punt was het zg. 'filioque' (Latijn: 'en de zoon'), dat behelsde dat de Heilige Geest volgens de westerse kerk voortkwam uit de Vader en de Zoon, terwijl het oosten meende: uit de Vader alléén. Ook speelden culturele verschillen tussen Oost en West mee.

In de 15e en 16e eeuw kwam er steeds meer verzet tegen de praktijken van de Rooms-katholieke kerk. Grote leiders stonden op en trachtten de kerk van binnenuit hervormen. Toen de paus en de kerkelijke leiders in Rome zich daartegen verzetten, kwamen er scheuringen in de kerk. Aldus begon een beweging van hervorming buiten de kerk, reformatie genoemd, waarvan de bekendste leider Luther is geweest. Hij 'ontdekte' en leerde dat men behouden was door het 'geloof alleen' (in het Latijn: sola fide), en niet door werken. De reformatie leidde tot hevige conflicten, doordat de hervormers met geweld veranderingen wilden afdwingen. Ze drongen kerken binnen en vernielden heiligenbeelden, omdat die als voorwerpen van aanbedding werden vereerd. De reformatie riep uiteraard sterke weerstand op bij de leiders van de moederkerk, die zich als de enige ware kerk beschouwde en zich de 'katholieke' (algemene) kerk noemde. De hervormers werden als ketters beschouwd en vervolgd. De kerk stelde een onderzoeksinstituut in, de inquisitie geheten, die in een aantal landen 'ketteren' opspoorde, verhoorde, soms met barbaarse methoden, en terechtstelde. Een deel van Europa kwam in godsdienstoorlogen terecht. Zo was de 80-jarige oorlog tussen Nederland en Philips II van Spanje deels een godsdienstig conflict.

Toch had de reformatie wel een hervorming binnen de Katholieke kerk tengevolge: de zg. contra-reformatie.

Overigens hebben ook de protestanten zich in de strijd met hun tegenstanders niet onbetuigd gelaten en gruwelijke daden verricht.

De Anglicaanse Kerk), officieel de Episcopale Kerk van Engeland (*Church of England*), aanvankelijk met de kerk van Rome verbonden,

scheidde zich 1534 van haar af door koning Hendrik VIII van Engeland.

Het vaak gewelddadige verzet van katholieke kerk tegen de reformatie kon niet verhinderen dat er tal van protestantse kerken in Europa ontstonden en later ook in andere werelddelen. Het voert te ver om hier de ganse geschiedenis van de kerk van Jezus Christus, met al zijn hoogte- en dieptepunten, alle dwalingen, stromingen, conflicten en vernieuwingen te beschrijven. Gelukkig heeft het christelijk geloof, zoals dat werd beleeden en beleefd in kerken, kloosters, door groepen en individuen ook vele goede dingen voortgebracht. Theologisch is er oneindig veel werk verzet. Ondanks de vele dwalingen heeft dat geleid tot een grote rijkdom aan kennis en inzicht.

De protestantse kerken werden, net als de oorspronkelijke kerk, op de duur gekenmerkt door traditie en institutie. Onder de vele stromingen binnen het protestantisme nam het *piëtisme* een belangrijke plaats in. Piëtisme is afgeleid van pietas (Latijn: vroomheid). In plaats van rechtzinnigheid in de leer legde men de nadruk op levensheiliging. Een gevaar hierbij was wetticisme. Het piëtisme, als een stroom van warm christelijk leven, hield het protestantisme levend en behoedde tegen dorheid. Van hieruit ontwikkelden zich in de 19^e eeuw de veel vrijere *evangelische* kerken, die minder hiërarchie kenden, en waarin de nadruk weer kwam te liggen op de persoonlijke bekering en de Bijbel als het geïnspireerde Woord van God. De Rooms-katholieke kerk heeft echter buiten haarzelf nooit andere christelijke kerken willen erkennen; zij spreekt over andere christelijke kerken nog steeds als 'kerkelijke gemeenschappen'.

In de loop der tijd zijn er op vele plaatsen in de wereld opwekkingen en bewegingen van de H. Geest geweest, die vaak ook weer zijn uitgedoofd. Maar aan het begin van de 20^e eeuw, in 1906, stortte de Heilige Geest zich op verschillende plaatsen opnieuw uit, op een soortgelijke wijze waarop dat bij het ontstaan van de kerk in Jeruzalem was gebeurd. Het begon in 1906 in een kleine kerk in Los Angeles, maar het pinkstervuur verspreidde zich al snel in allerlei kerken over de hele wereld. De

kerken die hieruit ontstaan zijn worden pinksterkerken genoemd, en de beweging waartoe zij behoren de Pinksterbeweging. Bij velen bestond de hoop dat de gehele christelijke kerk zou worden aangeraakt door deze werking van de Heilige Geest. Het grootste deel van de christenwereld verzette zich echter daartegen. Het gevolg was dat de pinksterbeweging zich grotendeels buiten de bestaande kerken begon te ontwikkelen. Over de hele wereld werden nieuwe pinksterkerken gesticht. Zowel de historische kerken als de pinksterbeweging hebben zich lange tijd tegen elkander afgezet. De eerste omdat ze de pinksterbeweging als een dwaling en een gevaar zagen, de laatste omdat ze hun eigen identiteit dienden te veroveren en bewaren. Inmiddels is er over en weer meer respect voor elkaar gekomen. Hier en daar is vergeving gevraagd voor gemaakte fouten.

Deze nieuwe beweging van de H. Geest is niet meer opgehouden. De pinksterbeweging is thans het snelst groeiende deel van de christenheid, en bestaat naar schatting uit 750 miljoen gelovigen (2008). Ook de pinksterbeweging is evenwel niet ontkomen aan verdeeldheid, dwaalleringen, institutionalisering, wetticisme, zonde en excessen. Binnen de beweging bestaat thans een aanzienlijk aantal grotere denominaties, die soms samenwerken en hier en daar zich verenigen, hetgeen de eenheid bevordert. Het is een wereldwijde beweging geworden.

Ook in de bestaande kerken groeit het besef van de noodzaak van de vervulling met het Pinkstervuur van de Heilige Geest, wil de kerk niet alleen overleven, maar groeien. Bewijzen hiervan in Nederland zijn o.m. het bestaan van de Charismatische Werkgroep Nederland binnen de Protestantse kerken, en de Rooms-Katholieke Charismatische Vernieuwing. Onderwerpen als ziekenzalving, volwassendoop e.d. worden niet langer uit de weg gegaan.

Overzicht

Het volk van God is ontstaan toen het onder leiding van Mozes uit Egypte trok. Dat was rond 1500 voor Christus, nu bijna 3,5 duizend jaar geleden. Dat volk bestond uit de twaalf stammen van Israël, die uitgeroepen waren uit Egypte, *ekklesia* (Gr.: uitgeroepen).

Het was Gods volk, krachtens het verbond dat God sloot met Abraham en diens nageslacht. Gedurende die eerste vijftienhonderd jaar bestond Gods volk nog alleen uit de Israëlieten. Na die tijd is Jezus gekomen, die het verbond vernieuwd heeft. Het was nog steeds Gods verbond, maar het berustte niet meer op de dierenoffers, waarmee het verbond met Abraham werd gesloten, noch op de vele dierenoffers die jaar in jaar uit door de priesters werden gebracht, maar op het bloed van Jezus. Bovendien beperkte God dit verbond niet langer tot één volk, maar werd het uitgebreid tot in beginsel alle volken op aarde. Op de eerste Pinksterdag ontstond Gods nieuwe volk, zijn kerk, de uitgeroepen uit de wereld, *ekklesia*.

Dit volk, de kerk, de gemeente, het lichaam van Christus, de bruid van Christus, de vrouw, de heilige stad - allemaal bijbelse benamingen - is vanaf het ontstaan, 3,5 duizend jaar geleden, tot nu toe vervolgd. Het voortbestaan van dit volk is echter bewaakt door God zelf. Vaak heeft Satan geprobeerd Gods volk, de gemeente, te vernietigen.

Onder het oude verbond zette hij het volk aan tot zonde, vooral afgoderij. Zijn doel werd bereikt als Gods eigen volk andere goden ging aanbidden. Dat gebeurde dan ook veelvuldig onder invloed van de omringende volken die afgoden vereerden.

Ook de nieuwtestamentische gemeente is altijd door de duivel vervolgd. Hij heeft vooral getracht de eenheid tussen christenen en kerken te vernietigen, door gebruik te maken van de zwaktes van mensen, waardoor hoogmoed, dwalingen, naijver en geweld schade konden brengen aan de kerk.

De geschiedenis van Gods volk wordt op een min of meer verholde manier weergegeven in het boek Openbaring.

De gemeente bestaat bijna 3500 jaar. Die tijdsduur wordt door de Bijbel op verschillende wijzen uitgedrukt: tijd, tijden en een halve tijd; 42 maanden, 1260 dagen, 3,5 jaar, of 3,5 dag. Met het begrip 'tijd' of 'jaar' of 'dag' wordt soms een millennium aangegeven, met het begrip 'tijden' twee millennia, en met 'een halve tijd' een half millennium. Ook 'een dag' in '3,5 dag' betekent 1000 jaar. De Bijbel is opzettelijk vrij cryptisch over de tijden, waarschijnlijk omdat God niet wou dat de mensen

zich bezig zouden houden met allerlei berekeningen vóórdat de tijd daar was. Ook wil Hij niet dat de mensen passief gaan zitten afwachten tot Hij terugkomt.

Nu, op dit moment in de geschiedenis is de periode van 3,5 millennium bijna voorbij, en spoedig gaat een nieuwe tijd aanbreken, het 'duizendjarig rijk', dat begint bij Jezus' terugkeer.⁴⁵

De gemeente, ook wel 'de heilige stad'⁴⁶ genoemd, is nu bijna 3,5 duizend jaar 'vertreden', dat wil zeggen vervolgd ('vertrapt') door de heidenen. De basis voor de gemeente is gelegd in de tijd van de wet en de profetieën. Deze worden in de Bijbel zinnebeeldig aangeduid door de namen van Mozes en Elia. Zij worden ook 'de twee olijfbomen', 'de twee kandelaars', en 'de twee getuigen' genoemd.⁴⁷ Jezus spreekt van 'de wet en de profeten', en bedoelt daarmee hetzelfde. Wat uit 'de wet en de profeten' is voortgekomen onder het Nieuwe Testament, de volledige Bijbel, is voor veel bewoners van de aarde een aanstoot geweest. Onder invloed van de duivel, aangeduid met 'het beest uit de afgrond' zijn 'de wet en de profeten', 'Mozes en Elia', waarmee ook Gods volk wordt aangeduid, voortdurend vervolgd en gedood, d.w.z. dood verklaard. Maar Gods volk zal blijken na 3,5 millennium nog even levend te zijn als tevoren.

De geschiedenis van de mensheid wordt in het boek Openbaring omschreven als een boekrol, verzegeld met zeven zegels. Wie is waardig die boekrol te openen? Wie heeft volledig inzicht in Gods plan? Alleen de Zoon van God heeft dat recht en dat inzicht. Onze kennis is nog onvolkomen. Eenmaal zullen we alles kennen, zoals we zelf gekend zijn door God zelf.

Het boek Openbaring geeft een idee, een schets van de totale geschiedenis van de mensheid en Gods volk. We zien dat er vanaf de zondeval een strijd is tussen Gods volk, bijgestaan door Gods legermacht van trouwe engelen onder leiding van Michaël enerzijds en de satan, ook wel de draak genoemd, en diens leger anderzijds.

We zien dat veel rampen, ook wel plagen genoemd, de aarde getroffen hebben in de bijna zesduizend jaar na de zondeval, en nog

steeds, in toenemende mate treffen. Het boek Openbaring lijkt wat de beschrijving van deze rampen betreft eerder cyclisch dan chronologisch te moeten worden gelezen. Deze rampen zijn onder te verdelen in categorieën: geweld, natuurrampen, honger, ziekte en dood. Zij zijn het gevolg van de zonden van de mensheid, zoals geweld, immoraliteit, occultisme, geldzucht, zucht naar macht, goddeloosheid. Zo lang de wereld zich laat overheersen door de machten van de duisternis, blijft zij in de greep daarvan. De rampen worden aangeduid met zeven bazuinen waarop geblazen wordt door zeven engelen. Ook worden ze aangeduid met paarden die over de aarde gaan, en met zeven plagen, voortkomend uit zeven schalen van de gramschap van God, die door engelen over de aarde worden uitgegoten.

De wet van de rechtvaardigheid brengt met zich mee dat voor alle onrecht dat geschiedt moet worden betaald. Voor Gods kinderen is betaald door Jezus zelf. Voor de overigen zal de vergelding van het kwaad een eeuwige vergelding zijn, maar dat zal 'de kinderen Gods' niet treffen. Dit zal een menigte mensen zijn die niet te tellen is uit alle volken op aarde. Zij zullen staan voor de troon van God om Hem te aanbidden. De eersten van die mensen, de eerstelingen, zijn afkomstig uit de twaalf stammen van Gods oude volk. Alle overigen komen mede uit alle andere volken voort.

De plaats van Israël

God is zijn heilsplan voor de wereld begonnen met het joodse volk, de Hebreëen, later Israël genoemd. Zij waren wat de Bijbel noemt 'de eerstelingen.' Het joodse volk was en is niet beter of slechter dan andere volken. Maar dit paste in Gods orde. Dit volk is altijd Gods oudste geliefde volk gebleven, ondanks de ongehoorzaamheid van dit volk. Zowel voor hun uitverkiezing als hun ongehoorzaamheid hebben zij een hoge prijs betaald. De heidense volken zijn later tot geloof in de God van Abraham, Isaak en Jakob gekomen, door de jood Jezus Christus. Zij zijn als 'wilde olijf' geënt op de 'edele olijf', Israël (terminologie van Paulus). Zij zien Jezus (in het joods 'Jeshua') als de Messias over wie geprofeteerd is.

God is zijn oudste geliefde volk niet ontrouw

geworden. Een van de tekenen daarvan is dat het joodse volk, na over de hele wereld verstrooid te zijn geweest, in 1948 weer een eigen staat, Israël heeft gekregen, en hun eigen taal, het Ivriet, een reconstructie van het oude Hebreeuws. Dit herstel van het joodse volk in hun eigen land, het voormalige Kanaän is voorzien door de profeten.

Er zal een tijd komen dat joden en heidenen één gelovig volk zullen vormen. Dat ze samen de naam van God aanroepen en Hem vereren. De scheidsmuur is al weggebroken door Jezus.

Het duurt niet lang meer of de Messias zal komen. Voor christenen is dat de terugkeer van Jezus, voor de meeste joden de eerste keer dat ze Jezus zullen erkennen. Er zal geweest zijn en gejuich!

Het hele grote plan van God is geografisch gecentreerd rond het land Israël en de stad Jeruzalem. Waarschijnlijk bevond de Tuin van Eden zich in dat gebied, en zijn de eerste mensen daar geschapen. Abraham wordt uit Ur in het land van de Chaldeeën geroepen om naar een land te gaan dat God hem zal wijzen. Het is ditzelfde land. Het land wordt door God aan Abraham, Isaak en Jakob en hun nakomelingen beloofd voor altijd. Abraham krijgt opdracht zijn zoon te offeren op de berg Moria, dat is de berg Sion, in het latere Jeruzalem. Jeruzalem (voorheen Jebus geheten) is de plaats waar koning David, 'koning naar Gods hart', woonde. De eerste en tweede tempel werden er gebouwd. God heeft Jeruzalem uitgekozen om er 'zijn naam te doen wonen'. Jezus werd er geboren; Bethlehem was een dorp vlak bij Jeruzalem. Jezus heeft in Jeruzalem geleden, is er gestorven en begraven. Hij is daar opgestaan, en ten hemel gevaren. De eerste uitstorting van de Heilige Geest heeft in Jeruzalem plaatsgevonden. De eerste nieuwtestamentische gemeente is daar ontstaan.

De eindstrijd zal daar plaatsvinden. In het dal van Harmagedon⁴⁸ zullen de legers van de vijanden zich verzamelen om vervolgens op te trekken tegen Jeruzalem. Jezus zal daar terugkomen. De olijfberg bij Jeruzalem zal door een aardbeving in tweeën worden gespleten. Het 'Nieuwe Jeruzalem' zal dan neerdalen. Het joodse volk was door God bedoeld om wegbereiders te zijn voor zijn heerschappij op aarde. Het heeft de Messias voortgebracht en

de basis gelegd voor Gods regering op aarde. Helaas hebben ze hun taak niet volbracht. Hun plaats is niet ingenomen, maar hun taak is wel overgenomen door de apostolische gemeente van Jezus Christus. Deze kerk heeft mede tot taak het volk Israël te zegenen, het lief te hebben en het daardoor 'tot jaloersheid te brengen', zodat ze zullen erkennen dat Jezus hun lang verwachte Messias is. Uiteindelijk zal er één onverdeeld volk van God zijn: joden en christenen. Op de poorten van het Nieuwe Jeruzalem, dat is het Koninkrijk van God op aarde, zullen de namen staan van de twaalf stammen, en op de fundamenten van deze stad de namen van de twaalf apostelen.

Vervolg overzicht

Vanaf de tijd van de schepping van de eerste mens tot Mozes is ongeveer 2,5 duizend jaar. Van Mozes tot heden is bijna 3,5 jaar. Er zijn nu dus bijna 6000 jaar verstreken. Ook de joodse tijdrekening komt op bijna 6000 jaar (het jaar 2008 is het joodse jaar 5768). Dit laatste is overigens geen exact jaartal. Ik geloof dat de 6 millennia de parallel zijn van de zes scheppingsdagen.⁴⁹ We naderen nu het 7e millennium, de laatste duizend jaar, de laatste dag van de scheppingsweek, de sabbath, de dag waarop God rust, het duizendjarig rijk. Vóór die tijd zal er een periode van grote verdrukking zijn, een tijd van beproeving, van vervolging van het joodse volk en de christelijke gemeente. Ik geloof dat de kerk daar niet van gevrijwaard zal blijven. Er zijn geen bijbelse aanwijzingen voor. Ik geloof dat het juist de bedoeling van Jezus is te laten zien dat zijn gemeente, de 'echte' kerk, tegen de verdrukking bestand is. Tijdens die verdrukking zal zij juist verder groeien. God zelf zal die dagen 'inkorten', dat wil zeggen beperken, ter wille van zijn kinderen. Dan zal Jezus terugkeren op aarde. Iedereen zal daarvan getuige zijn via de moderne massamedia. De eerste keer dat Jezus op aarde kwam geschiedde het in eenvoud. Nu zal Hij nederdalen met 'grote macht en majesteit'. Dat wil zeggen met autoriteit en vergezeld van een hemels leger bestaande uit een menigte engelen en getuigen om zich heen. Deze keer zal Hij komen met zijn koninklijke waardigheid. Hij zal neerdalen op de Olijfberg bij Jeruzalem. De heerschappij van de boze wordt dan beëindigd. Diens rijk, dat Ba-

bylon genoemd wordt, zal vallen. Dit rijk wordt ook beschreven als een vrouw, een hoer, met wie veel volken op aarde en hun leiders zich hebben afgegeven. Dat rijk werd gekenmerkt door immoraliteit, geldzucht en heerszucht.

Het lied van Mozes, dat gezongen werd na de bevrijding van Gods volk uit Egypte, zal dan gezongen worden, waarin de totale redding van God volk wordt bezongen; de redding aan het begin van het ontstaan van het volk en de laatste redding, de overwinning op het rijk van satan.

Babylon

De naam van deze stad is een aanduiding van de heerschappij van de duivel over de wereld. Zij nam geografisch, en neemt in de onzichtbare wereld, een centrale positie in tegen Jeruzalem en het eveneens onzichtbare Koninkrijk van God.

Na de zondeval vestigde de mens, die zich van God verwijderd had, zich ten oosten van Eden: dat is dus richting Babylon. Dat ligt ongeveer op dezelfde breedtegraad als Jeruzalem. Het gaat in de Bijbel en in de geestelijke wereld steeds om de strijd tussen Jeruzalem en Babylon. Tussen west en oost (daarmee wordt niet de westelijke en oostelijke wereld bedoeld.).

In het oosten, in Babel (= Babylon, Gr.) bouwden de mensen, in strijd met Gods bevel om zich over de aarde te verspreiden en haar te bevolken, een toren, die tot de hemel moest reiken. Dat was een daad van rebellie, die God verijdelde.

Later zien we dat Abram geroepen wordt uit Ur der Chaldeeën om naar het westen te gaan. Ur lag in Babylonië. Dat is het tegenwoordige Irak. Zou het toevallig zijn dat de strijd tussen oost en west zich steeds concentreert rond de landen in het Midden-Oosten? Babylon is de grote stad die in Openbaring 17, 18 en 19 wordt genoemd, de 'grote hoer', met wie de koningen der aarde gehoereerd hebben. Er wordt een gruwelijk beeld geschetst van deze vrouw, die 'dronken is van het bloed van de heiligen en de getuigen van Jezus Christus'. Zij heeft de kerk altijd vervolgd. Zij heeft als bron van verderf, onreinheid, hebzucht en machtsmisbruik geregeerd over de aarde. Zij heeft de invloedrijke mensen ('machthebbers') op aarde verleid, waar-

door de politiek, de economie, de muziek en andere kunsten corrupt zijn geworden. Deze stad zal, tot vreugde van de kinderen van God, ten val komen en volkomen ophouden te bestaan.

Duizendjarig rijk

Dan breekt een tijd aan waarin de macht van de boze, 'de draak', is gebonden, gedurende 'duizend jaar'. Zijn vertegenwoordigers op aarde, het beest en de valse profeet worden definitief uitgeschakeld. Wie dat precies zijn is niet bekend. De Satan zelf wordt 'geketend', dat wil zeggen van zijn heerschappij beroofd.

De doden zullen opstaan. Degenen die niet de zijde van de satan hebben gekozen, maar staan opgetekend in het boek van het leven, zowel de doden als de levenden zullen met Jezus leven en met Hem als koningen heersen, die duizend jaar en daarna.

Degenen die de kant van de boze niet gekozen hebben, maar wier namen niet staan opgetekend in het boek van het leven zullen worden geoordeeld naar hun werken.⁵⁰

Het 'duizendjarig rijk' is naar mijn mening een uitdrukking voor een 'tijd', of misschien een tijdloze situatie en een 'plaats' zonder dimensies, waarin Jezus, ongehinderd door de macht van de satan, het evangelie kan verkondigen aan al degenen die geleefd hebben, vóór, tijdens of na Jezus' aanwezigheid op aarde, of die nog op aarde leven tijdens zijn terugkeer, zonder het evangelie volledig, waarheidsgetrouw gehoord te hebben, en die daardoor niet de gelegenheid hebben gehad, om Jezus aan te nemen.⁵¹ Zij krijgen de mogelijkheid alsnog die keuze te maken. Aangenomen moet worden dat velen die keuze zullen maken. De vijand van God is dan niet meer in staat de waarheid te verhullen of te verdraaien.⁵²

Na de 'duizend jaar' zal de duivel korte tijd worden losgelaten om 'de zijnen' te verzamelen. Dat zijn zij die ooit uitdrukkelijk voor hem gekozen hebben of alsnog voor hem kie-

zen. In een laatste strijd zal de duivel worden verslagen. Degenen die voor hem hebben gekozen zullen worden geoordeeld en met de satan en zijn trawanten gegooid worden in een poel van vuur, de hel, en voor eeuwig verstoken blijven van Gods aanwezigheid.

De hemel en de aarde zullen vernieuwd worden. Zij zijn dan onttrokken aan de macht van satan, en zij zullen worden hersteld in de toestand waarin God ze geschapen had. Al het goede en mooie wat mensen in de loop der eeuwen hebben gedaan of gemaakt zal daarop zichtbaar worden gemaakt.⁵³ De hele geschiedenis van de mensheid zal dan zichtbaar zijn voor eenieder. Ieder zal dan zien hoe goed God is, en hoe zijn hand op de schepping is gedweest. Gods heerschappij zal nederdalen op de aarde als een prachtige stad, het hemelse Jeruzalem, dat onbeschrijfelijk mooi zal zijn.

Dan zal de mens God zien zoals Hij is en met Hem, in liefde verenigd, leven en als rentmeester beschikken en heersen over de hele schepping.

Tot besluit

Zo is, heel grof, dat wil zeggen onvolledig en onvolkomen, de geschiedenis van God met de mens te omschrijven. Het is min of meer een cyclus. Zij begon op aarde in de Tuin van Eden, ongeveer waar het latere Jeruzalem zou liggen en eindigt op dezelfde plaats, als Jezus daar terugkeert op aarde en het Nieuwe Jeruzalem, het Koninkrijk van God neerdaalt. Jezus is het Woord dat de wereld creëerde, dat vlees werd, en de terugkomende Koning. Hij is de Alpha en de Omega, het begin en het einde. De mens is uit God voortgekomen en keert tot God terug.

Aan Hem komt alle eer toe!

Noten

¹ Zie hiervoor bijvoorbeeld Handboek bij de Bijbel, Voorhoeve (The Lion Handbook to the Bible, Lion Publishing, UK), Bijbelse Encyclopedie, Kok Kampen). De 'canon' (wet, regel richtsnoer, d.w.z. gezaghebbend gedeelte) van de Bijbel is in de loop van enkele eeuwen tot stand gekomen. Wat het Oude Testament betreft is er geen volledige eenheid in opvatting welke boeken ertoe behoren. In de Reformatie is men 10 bijbelboeken, die voorheen tot de canon behoorden, als niet-gezaghebbend gaan beschouwen. Deze boeken worden deuterokanoniek genoemd, en door de protestantse kerken niet als gezaghebbend erkend. Wat het Nieuwe Testament betreft is er geen verschil van mening (sinds Athanasius, 367 na Chr., bevestigd in latere concilies). Over de canoniciteit van totaal 66 boeken is men het in de christelijke wereld volledig eens.

² Dat wij bestaan zou zonder verklaring niet logisch zijn. Volgens de wet van de causaliteit moet er een oorsprong zijn. Wittgenstein schrijft in zijn Tractatus logico-philosophicus: Nicht *wie* die Welt ist, ist das Mystische, sondern *dass* sie ist. (Niet *hoe* de wereld is, is het mystieke, maar *dat* zij is.) Hij vindt het bestaan van de wereld dus onverklaarbaar.

³ O.a. Leibnitz

⁴ De vraag of God bestaat roept misverstanden op, omdat men bij het begrip 'bestaan' ervan uitgaat dat iets objectief bestaat zoals een stoel of tafel bestaat. Dit is een typisch religieuze benadering. Het bestaan van God is van een andere orde. Religie is van menselijke, geloof is van goddelijke oorsprong. Religie behoort tot het rijk van de ziel (*psyche*), het is mensenwerk, het heeft te maken met ons denken, voelen en willen. Geloof behoort tot de dingen van de geest (*pneuma*). Geloof, hoop en liefde nemen daar hun intrek. Dit traktaat neemt daarom een risico. Het probeert God te verklaren. We gaan als het ware op Gods stoel zitten om uit te leggen wat zijn bedoeling is met de schepping. Zonder overgave aan Hem zal het evenwel niet mogelijk zijn iets uit te leggen en te begrijpen.

Prof. G.C. van Niftrik schrijft in 'De Belijdenis aller eeuwen' (1949):

'God is niet zoals de dingen en mensen zijn. Ons menselijk zijnsbegrip past niet op God. God deelt niet met de mensen een algemeen zijn, waaraan dan zowel God als de mens deel zou hebben. God is, maar op goddelijke wijze. Hij is de Heer, en het natuurlijke zijn is door Hem, die boven alle zijn is.'

Colossenzen 1:17 zegt over God: 'Hij is vóór alles, en alle dingen hebben hun bestaan in Hem.' Voor het woord 'is' gebruikt het Grieks in het Nieuwe Testament het woord *estin* dat komt van *einai* = zijn; voor 'bestaan' van alle dingen gebruikt het Grieks 'sunestykin' dat komt van *sunestomai* = ontstaan, samengesteld zijn. Nergens lees je in de Bijbel dat God *bestaat*. Wel dat Hij *is*. Daarom is de wet van de causaliteit, er is niets zonder oorzaak, is op Hem niet van toepassing.

In Hebr 11:6 (NBG) staat: 'Want wie tot God komt, moet geloven dat Hij bestaat (Gr: *estin* = is), en dat Hij een beloner is van wie Hem ernstig zoeken.' Het begint dus met geloof. En geloof begint met willen geloven. Iemand die durft te zeggen: 'Heer, ik geloof, kom mijn ongeloof te hulp!' (Marcus 9:24), alleen aan die mens openbaart Hij zich. Daarom vertoonde Jezus zich na zijn opstanding alleen aan degenen die in Hem geloofden.

⁵ Kierkegaard schrijft: 'Juist omdat God geen object kan zijn voor de mens – daar God het subject is – juist daarom is ook het omgekeerde absoluut: indien iemand God ontkent, dan doet hij God geen schade, maar vernietigt hij zichzelf; indien iemand God bespot - dan bespot hij zichzelf.' (Dagboeken VII A 201)

⁶ Exodus 3:14-15

⁷ Bijvoorbeeld in Ex. 22:27 NBV

⁸ Er zijn filosofen, zoals Arthur Schopenhauer, die beweren dat het bestaan van een vrije wil van de mens een illusie is. Wat zij stellen is het volgende. De uitspraak 'Ik kan doen wat ik wil' kan juist zijn, mits er geen belemmeringen voor meerdere soorten handelingen bestaan waaruit gekozen kan worden. Dat betekent echter niet dat er sprake is van een vrije wil. Men moet namelijk zoeken naar de wijze van totstandkoming van de wilsuiting in een bepaalde situatie op een bepaald moment. Dan zal men ontdekken dat er altijd een doorslaggevend motief voor een bepaald handelen is geweest, waaruit dat handelen noodzakelijk voortvloeide. De motieven zijn te vinden in het aangeboren karakter van de mens in sa-

menwerking met de aanwezige kennis van de buiten de mens gelegen objecten. Daarom kan de mens niet anders handelen dan hij doet.

Deze theorie sluit iedere eigen verantwoordelijkheid voor het handelen uit. Zij kan wellicht opgaan waar het keuzes betreft als het kiezen van een gerecht in een restaurant of een kledingstuk in een kledingwinkel. Die keuzes worden bepaald door een bepaalde aangeboren of ontwikkelde smaak in een bepaalde tijd.

De theorie geldt zeker niet voor morele keuzes. In zaken waarbij het louter gaat om de moraal ben je in zekere mate vrij te bepalen welk motief je de doorslag laat geven. Een voorbeeld. Iemand overweegt of hij een diefstal zal plegen, omdat de gelegenheid zich voordoet. Er is een argument vóór: hij vindt het voorwerp begeerlijk (en de diefstal blijft vermoedelijk onopgehelderd). Het enige tegenargument is dat diefstal slecht is, omdat iemand benadeeld wordt en het in strijd is met het recht. De afweging geschiedt hier tussen enerzijds zelfzucht, anderzijds het belang van de ander en de gerechtigheid. Wat zal de betrokkene kiezen? Ieder mens heeft een notie van wat goed is en slecht (op grond van het door God ingeschapen geweten, het natuurrecht of de algemeen aanvaarde rechten van de mens). Na de zondeval is in ieder mens, hoewel hij naar Gods beeld geschapen is, een neiging tot het kwade aanwezig. Natuurlijk kunnen andere, verzachtende omstandigheid een rol spelen, bijvoorbeeld armoede en honger, als het gaat om diefstal van een brood. Maar als die omstandigheden zich niet voordoen, en het louter gaat om goed of slecht, is het die mens aan te rekenen als hij kiest voor het kwade. Wat voor karakter hij ook heeft, hij zal zich er in normale gevallen van bewust zijn dat hij hier onrecht pleegt als hij steelt.

Kierkegaard schreef: 'In het geweten, daar heeft God de macht. Laat de mens dan al alle macht van de wereld hebben. Dáár is God toch de machtige.' (Dagboeken VI A 45)

Het steeds maken van keuzes tussen recht en zelfzucht, goed en kwaad is bepalend voor de ontwikkeling van iemands karakter.

Het ontbreken van een vrije wil waar het morele keuzes aangaat zou de staat het recht ontnemen zijn misdadigers te straffen. Zonder vrije wil zou er geen verantwoordelijkheid zijn, geen schuld, geen zonde, zou er geen verlossing nodig zijn, en zou Jezus voor niets naar de aarde zijn gekomen.

Als je niet in God gelooft, ligt het eerder voor de hand het bestaan van een vrije wil te ontkennen. Dan zijn we wezens, net als dieren, voortgekomen uit de evolutie, we ontstaan en gaan ten onder, en we kunnen geen verzet bieden tegen onze door 'de natuur' geprogrammeerde mechanismen, reflexen, behoeften.

Voor degene die wel in God gelooft zijn we niet zomaar ontstaan uit de natuur, we zijn 'geschapen'. Maar ook dán zijn we gedeeltelijk 'geprogrammeerd'. De almachtige God is het immers die zijn schepselen wel mooi heeft gemaakt, maar beperkt, en hen heeft voorzien van een hoeveelheid eigenschappen, waar ze het in hun leven mee moeten doen. Is het mogelijk iets te scheppen dat het vermogen heeft zichzelf te regeren? En zou dat bij ons het geval zijn?

Kunstmatige intelligentie is denkbaar en bestaat. Computers kunnen oneindig beter denken dan het menselijk brein. Door de mens bedachte mechanieken kunnen zelfs uit de hand lopen en qua effect boven de mens uitgroeien. Maar ze bepalen hun eigen lot niet.

Als wij mensen geen vrije wil hebben kunnen we niet geprezen worden voor de goede dingen die we doen, en evenmin verantwoordelijk gehouden worden voor het kwaad dat we doen.

Christenen noemen kwaad 'zonde'. Zonde is alles wat ingaat tegen wat God wil. God is goed en Hij wil alleen het goede. Zonde is het tegenovergestelde van het goede.

Om het vraagstuk van de vrije wil te adresseren zullen we allereerst moeten kijken naar het ontstaan van de mens. Of daaraan voorafgaand: hoe kon een deel van de engelen tegen God in opstand komen?

Eerst de mens. Een steeds terugkerende vraag is hoe het kon dat de eerste mensen in zonde vervielen.

Hoe kon het dat twee mensen die vertrouwelijk met God omgingen, die hun oorsprong kenden, wie het aan niets ontbrak, die door God waren gewaarschuwd, ten prooi vielen aan de doorzichtige leugens van een vijand die de fysieke vorm had aangenomen van een onooglijk schepsel?

Jacobus schrijft dat de zonde voortkomt uit de begeerte van het eigen hart, waarna ze wordt bevrucht en de dood ten gevolge heeft. Wat was die eigen begeerte van de eerste mensen? Hoe kon die postvatten?

De waarschuwing van hun geliefde God was toch duidelijk? Ze hadden geen reden om een eigen begeerte te koesteren. De begeerte ontstond pas in hun hart door *misleiding*. Dus: misleiding, begeerte, bevruchting, zonde, dood. Dat is iets anders dan Jacobus schrijft. Maar Jacobus beschrijft de toestand van *na* de zondeval. In ons, mensen van na de zondeval, zit de zondige begeerte al ingebakken. *Wij zijn per definitie al misleid*. Adam en Eva moesten eerst misleid worden.

Nog moeilijker wordt het als we de val van de engelen bestuderen. Daar was niemand om ze te misleiden. Er ontstond een autonome begeerte in het hart van Lucifer, die rechtstreeks tot zonde leidde. Niks

geen bevruchting door een duivel. Begeerte, zonde, dood. Je zou denken dat engelen dus onvolmaakt geschapen waren, omdat het kwaad in hen al heerste. Ze waren bovendien dom, want ze tekenden hun eigen doodvonnis. Engelen konden dus dom en slecht zijn, wat in tegenspraak is met Gods karakter en scheppingsmacht. Hier valt weinig tegen in te brengen. Het onttrekt zich aan ons denkvermogen.

Terug naar de mens. Hij was bijna volmaakt geschapen. Maar hij kón misleid worden en hij wérd misleid. Is dat een van die externe omstandigheden die hem vrijpleitte van schuld?

Adam is dus het archetype van de mens met een vrije wil. Hij nam een autonome beslissing Hij staat model voor de mens in het algemeen, onder welke omstandigheden ook, die voor keuzes staat. Hij kon kiezen: zich onderwerpen aan God, of zichzelf regeren. Hij is het beste bewijs voor het bestaan van een vrije wil.

⁹ Niet weinigen menen dat de mens, dat wil zeggen zijn karakter, onveranderlijk is. De Bijbel leert evenwel dat mensen fundamenteel vernieuwd kunnen worden. In 2 Kor. 4:16 staat zelfs dat de innerlijke mens (die in Christus is) van dag tot dag vernieuwd wordt.

¹⁰ Het is verbijsterend hoeveel mensen geloof hechten aan de evolutietheorie als verklaring voor het ontstaan van het menselijk leven. Dit bewijst dat niet alles wetenschap is wat zich onder niet naam presenteert. De evolutietheorie is een doorzichtige leugen. Een illustratief voorbeeld, dat in dit verband wel eens gebruikt wordt, is de muizenval. Een muizenval, toch een vrij eenvoudig mechaniek, kan eenvoudig niet door een soort evolutie zijn ontstaan. Je kunt je niet een voorstadium van de muizenval voorstellen, een 'beetje' muizenval. Hetzelfde geldt voor levensvormen die veel ingewikkelder zijn, bijvoorbeeld voor het menselijk hart. Het hart is een complex mechanisme, dat zich moeilijk geleidelijk heeft kunnen ontwikkelen.

¹¹ Zie b.v. Daniël 8:15 e.v., 10; Hebr 1:14. en de vele bijbelse passages waarin engelen voorkomen. God bedient zich van de engelen; de mens niet.

¹² Ezechiël 28:17, Lukas 10:18

¹³ Openbaring 12:4

¹⁴ Zie voor dit alles: Jesaja 14:12-14, Ezechiël 28:11-19, Lukas 10:18, Judas 6, Openbaring 12:4, 7-10

¹⁵ Giovanni Papini (1881-1956) poneerde in zijn boek 'Il diavolo' (1953) de stelling dat God en satan zich uiteindelijk zullen verzoenen. Uit de Bijbel blijkt het tegendeel, zie b.v. Openbaring 20:10.

¹⁶ Zie voor dit onderscheid bijv. 1 Thess 5:23. Ondanks deze driedeling is de mens één geheel. Wel kan de ziel van de mens onafhankelijk van het lichaam bestaan. Bij de dood worden lichaam en ziel gescheiden, het lichaam sterft af en de ziel leeft voort. Onderzoek naar bijna-doodervaringen wijst uit dat patiënten die hersendood waren, bij wie dus geen hersenactiviteit werd geconstateerd, wonderlijke ervaringen beleefden en gesprekken konden waarnemen rond hun 'sterfbed', waarvan ze later verslag konden doen. Zie het boek van cardioloog P. van Lommel, 'Eindeloos bewustzijn' (Ten Have, Amsterdam 2007). Bewustzijn, ervaringen en gedachten worden niet beheerst door electro-chemische processen in de hersenen. Materie kan het leven niet verklaren.

¹⁷ In 2005 is het 67 wetenschappers uit 5 landen gelukt het DNA van chimpansees compleet te ontrafelen. Zij stelden dat de mens, genetisch gezien, voor 96% gelijk is aan de chimpansee. Dat is inmiddels onjuist gebleken. Die overeenkomst geldt voor slechts een paar procent van het menselijk DNA, zoals inmiddels uit vele publicatie blijkt. Zie bijv. het artikel van David DeWitt in TJ Archive 17 (1).

¹⁸ Genesis 13:10 (*'Lot liet zijn blik rondgaan en zag hoe rijk aan water de hele Jordaanvallei was; voordat Sodom en Gomorra door de HEER werden verwoest, was de vallei tot aan Soar toe even waterrijk als de tuin van de HEER en als Egypte.*) kan een bewijs zijn dat de Jordaanvallei de voormalige Hof van Eden was. Bedoeld kan zijn: *'nog even waterrijk als toen het de tuin van de Heer was en als Egypte'*.

¹⁹ Langs Jeruzalem loopt een langwerpige kloof in de aardkorst, de z.g. Rifvalley, waarin zich de Rode zee, de Dode Zee, de Jordaan en het Meer van Tiberias bevinden. Op die plaats schuiven twee aard-

schollen langs elkaar, ten gevolge waarvan vulkanische activiteit heeft plaatsgevonden. Beth Shean is in 747 door een aardbeving verwoest.

Volgens Zach. 14:4 zal bij Jezus' terugkeer de Olijfberg middendoor splijten. Dat kan samenhangen met de geologische situatie.

²⁰Zie noot 8

²¹ Deze overdrachtelijke betekenis van de boom des levens is in overeenstemming met de beschrijving in Ezechiël 47:12 en Openbaring 22:2, 14 en 19.

²² Dit wordt het zg. Adamitisch verbond genoemd.

²³ Dit doet sterk denken aan Pinocchio, die om een echte jongen te worden eerst foute keuzes moest maken.

²⁴ Pelagius (ca. 400 na Christus) ontkende het bestaan van de erfzonde, en leerde dat de mens van nature goed is. Deze leer, het pelagianisme, werd door de kerk als ketters veroordeeld.

De Poolse filosoof Leszek Kolakowski zegt ergens dat er nooit zoveel kwaad is voortgekomen als uit de bewering dat de mens van nature goed is.

Paulus zegt in Rom 7:18: 'Er woont geen goed in mij'.

De Heidelbergse catechismus leerde dat de mens niet is staat is tot enig goed, en geneigd tot alle kwaad.

Jezus spreekt in Matteüs 5: 45 over goede en slechte mensen.

In Matt. 7:11 en Lukas 11:13 gaat Hij ervan uit dat de mensen slecht zijn, maar dat ze wel goede gaven schenken aan hun kinderen. Dus volgens Jezus zijn ze slecht, maar wel in staat tot enig goed.

²⁵Het is niet toevallig dat Paulus in Efeziërs 22 resp. 25 de vrouw oproept het gezag van haar man te erkennen en de man zijn vrouw lief te hebben.

²⁶ 1 Joh. 5:18

²⁷ 1 Petrus 3:19-20

²⁸ Dat is te zien aan de uiterlijke wijze waarop God de verbondssluiting met Abram voltrok. Toen God de beloftes deed vroeg Abram: hoe zal ik dat weten? M.a.w. hoe kan ik er zeker van zijn? Wat is het teken? Als men in die tijd een contract sloot waren er bepaalde rituelen. Men slachtte een dier, bij voorbeeld een kalf, hakte het in tweeën, legde de stukken aan weerszijden, en de twee partijen gingen er samen tussendoor. (Zie Jer. 34:18-10) Waarom? De bedoeling was dat als een van de twee zich niet aan het verbond zou houden, het hem net zo zou vergaan als die dieren. Je leest steeds bij beloftes in de Bijbel: 'Zo moge de Heer mij doen of nog erger.'

Wat gebeurt er in Abrams geval? Ze gaan niet met z'n tweeën tussen de stukken door. Nee, God brengt Abram in een diepe slaap en gaat alleen er tussen door (Gen 15).

Hoe kan dat nou? Het is toch een verbond, een overeenkomst tussen meer partijen?

Dat geldt inderdaad voor de meeste verbonden. Dat geldt ook voor het liefdesverbond, maar dat begint anders. *Eenzijdig*.

We hebben gelezen dat God ons eerst heeft liefgehad. Dat is het unieke van het liefdesverbond tussen God en de mens, en dat zou ook zo moeten zijn tussen man en vrouw. Omdat gaat om goddelijke liefde. Het bijzondere van goddelijke liefde is dat zij in zekere zin *eenzijdig* is. Het begint van één kant. Waarom? Omdat het onvoorwaardelijk is. Gods verbond begint eenzijdig. Waarom? Omdat het een verbond met Abram en zijn nageslacht is. Hij weet dat het nageslacht het verbond niet zou houden. Het volk van God heeft vele malen het verbond overtreden. Ze zijn andere goden gaan volgen. Als God en Abram allebei tussen de stukken waren doorgestaan, wat had er dan met Gods volk moeten gebeuren? Het had net zo moeten aflopen als met dat kalf. Vernietigd. God is een persoon die zijn woord gestand doet. God is een God van recht. Zijn volk Israël is bijna uitgeroeid, maar het is herleefd, en op hetzelfde grindgebied dat Hij aan Abram en zijn nageslacht beloofd had (1948). Dankzij het eenzijdig verbond van God.

²⁹In Galaten 4:22 e.v. spreekt Paulus over de twee zonen. Eén van de slavin, zegt hij, één van de vrijgeboren vrouw. De eerste was naar de natuur verwekt, de tweede krachtens de belofte. De eerste vervolgde

de tweede. Zo, zegt Paulus, worden wij nu ook vervolgd. Hij doelt op wettische mensen, die de christenen weer onder de wet willen brengen. Maar wij zijn in geestelijk opzicht, afstammelingen van de vrije vrouw.

Ook in Romeinen herhaalt Paulus nog eens de woorden, gericht tot Abraham: 'Alleen de nakomelingen van Isaak zullen gelden als jouw nageslacht.' (Rom. 9:7)

³⁰ Zie hiervoor bijvoorbeeld Judson Cornwall 'In het heiligdom', Gideon ('Let us draw near', Bridge Publishing Inc. USA)

Pascal wijst er in zijn Pensées op dat het gehele Oude Testament een 'figuratief' (voorafbeelding) is van het Nieuwe, en dat de profetieën van het een vervuld worden in het ander (Zie Pensées 642-692).

³¹ Zie hiervoor bijvoorbeeld Drs Ben Hobrink 'Moderne wetenschap in de Bijbel', Gideon, Hoornaar. Volgens Marcus 7:19 en Handelingen 10:15 verklaarde Jezus c.q. God alle spijzen rein. Dat betekent niet dat ze alle even gezond zijn.

³² De bekende joodse auteur Harold Kushner schrijft in zijn boek 'Als 't leven teleurstelt' ('Overcoming Life's Disappointments') op pag. 24, dat het volk van Israël er in het verbond op de berg Sinai mee instemde om een bijzonder leven te leiden door ernaar te streven heiligheid te brengen in elk onderdeel van hun leven, hun dieet, hun kleding, hun spraak, hun behandeling van de arme, de weduwe, de vreemdeling. Dat de spijswetten ook nog een grote waarde hebben voor de gezondheid is eveneens aangetoond.

³³ Deuteronomium 6:5; Leviticus 19:18

³⁴ Leviticus 19:34

³⁵ Exodus 23:4 en 5

³⁶ Deuteronomium 34:10

³⁷ Zie hiervoor bijvoorbeeld 'Inleiding in de joodse godsdienst' ('Die Jüdische Religion'), van de joodse hoogleraar Leo Prijs.

³⁸ (Op. 1:18)

³⁹ Psalm 68:19; Efeziërs 4:8-10; 1 Petrus 3:18-20; 1 Petrus 4:6

⁴⁰ 2 Petrus 3:9

⁴¹ Hebreeën 7:25-27

⁴² Matteüs 24:37 e.v.; Lukas 17:26 e.v

⁴³ Lucas 12:47/48

⁴⁴ Zie hiervoor bijvoorbeeld Randy Alcorn 'De eeuwige beloning', Kok Kampen (The Law of Rewards. Tyndale House Publishers, Wheaton Illinois)

De bekende gereformeerde theoloog en prediker Dr. H.F. Kohlbrugge betoogt zelfs (Schriftauslegungen, 10. Heft, Elberfeld 1908, S. 94-97), dat je werken tot redding kunnen leiden. Als je je broeder helpt en goed doet, en je komt voor de rechterstoel te staan, bang voor het oordeel, dan zal degene die geholpen is voor hem pleiten. Waar blijft hier Christus? *Hij is deze getuige, 'omdat gij dit aan Mij gedaan hebt.'* (Zie Matt. 25:40: *'En de Koning zal hun antwoorden en zeggen: Voorwaar, Ik zeg u, in zoverre gij dit aan één van deze mijn minste broeders hebt gedaan, hebt gij het Mij gedaan.'*)

Waar blijft hier de gerechtigheid uit het geloof alléén, het beroemde *sola fide*, waar de reformatoren zich op beriepen? (Zie Rom. 3:28 *'Want wij zijn van oordeel, dat de mens door geloof gerechtvaardigd wordt, zonder werken der wet.'* 'Ef 2:8-98: *'Want door genade zijt gij behouden, door het geloof, en dat niet uit uzelf: het is een gave van God; niet uit werken, opdat niemand roeme'*.)

Kohlbrugge schrijft: 'De weldoener *geloof*t op het ogenblik waarop het in zijn hart opkwam, zich over deze ellendige te ontfermen.' Hij citeert: 'Barmhartigheid (echter) roemt tegen het oordeel'. (Jac 2:13). Zelfs een glas water zal beloond blijven. (Matt. 10:42 'En wie één van deze kleinen, omdat hij een discipel is, ook maar een beker koud water te drinken geeft, voorwaar, Ik zeg u, zijn loon zal hem geenszins ontgaan.')

Het omgekeerde geldt ook voor daden van liefdeloosheid (Jac 12:13: 'Onbarmhartig zal het oordeel zijn over hem, die geen barmhartigheid bewezen heeft.'

Kohlbrugge gaat in deze passage heel ver. Deze begenadigde theoloog en spreker lijkt, voor wat betreft het vraagstuk omtrent redding op grond van geloof of van werken, terug te keren naar vóór de reformatie.

⁴⁵ Openbaring 20:1 e.v.

⁴⁶ Openbaring 21:2

⁴⁷ Openbaring 11; Zacharia 4

⁴⁸ Openbaring 16:14-16. De vlakte van Harmagedon is gelegen bij de Oudtestamentische stad Megiddo. De vlakte, ook wel de vlakte van Jizreël genoemd, ligt op een strategisch kruispunt van wegen.

⁴⁹ Hetgeen niet wil zeggen dat ik een 'dispensationalist' ben, die gelooft in de leer van de zg. bedelingen.

⁵⁰ 1 Petrus 1:17, Openbaring 20:12

⁵¹ Zie voor een uitgebreide weergave van de vele theorieën over de eindtijd het uitstekende boek van David Pawson. 'Als Jezus terugkomt' (Opwekkingslectuur, Putten, 2001) (When Jesus returns, Hodder and Stoughton, London, 1995). Met zijn keuzes ben ik het evenwel niet altijd eens. Met name niet met zijn uitleg van het begrip Duizendjarig Rijk.

Niemand kan uiteraard met zekerheid zeggen hoe het Duizendjarig Rijk moet worden geïnterpreteerd. Maar ik geloof niet dat dit letterlijk betekent:

1. dat gedurende 1000 jaar de feitelijke politieke en economische heerschappij over de wereld in alle landen, steden, bedrijven e.d. zal worden overgenomen door Jezus en degenen die in Hem ontslapen waren en weer levend zijn geworden.
2. dat iedereen letterlijk duizend jaar zal leven doordat de duivel en dus de dood tijdelijk niet zullen heersen.

Ik geloof dat Jezus en de zijnen in het onzichtbare Duizendjarig Rijk het evangelie verkondigen aan degenen die ontslapen zijn zonder het evangelie goed en volledig te hebben gehoord. Als dit gebeurd is, zal de duivel worden losgelaten. Wie het dan nog niet aanneemt, zal door de duivel 'verzameld' worden, en met hem mee worden gevoerd, de afgrond in.

De opvatting dat lichamen gestorven mensen alsnog tot geloof zouden kunnen komen roept vanzelfsprekend bij veel christenen weerstand op. Deze opvatting is evenwel in overeenstemming met Gods karakter, zijn gerechtigheid en genade. Zij wordt geschraagd door veel passages in de Bijbel. Ik zal er een aantal opsommen.

Romeinen 10:17: 'Zo is dan het geloof uit het horen, en het horen door het woord van Christus.' Iemand wordt gered door geloof. Maar wie kan geloven zonder het woord van Christus gehoord te hebben?

Matteüs 18:14: 'Zó bestaat bij uw Vader, die in de hemelen is, de wil niet, dat één dezer kleinen verloren gaat.'

2 Petrus 3:9: 'De Here talm niet met de belofte, al zijn er, die aan talmen denken, maar Hij is lankmoedig jegens u, daar Hij niet wil, dat sommigen verloren gaan, doch dat allen tot bekering komen.'

Dat betekent echter niet dat iedereen behouden zal worden, zoals de zg. degenen die geloven in de 'al-verzoening' verkondigen. Hoewel Gods wil daar opgetwijfeld op gericht is, weten we niet hoeveel mensen toch verloren zullen gaan.

Dat de mens, die gestorven is, zonder het evangelie goed of volledig gehoord te hebben, van God alsnog een - eerste - kans daartoe krijgt volgt m.i. ook uit het volgende.

De enige personen met wie Jezus toen Hij fysiek op aarde was, het aan de stok had, waren niet de zondaren, wát ze ook gedaan hadden. Overspeligen, afpersers, bedriegers, moordenaars die Hij tegenkwam behandelde Hij met genade. Maar het waren de zogenaamde rechtvaardigen, huichelaars; zij die de wet kenden en er zogenaamd naar leefden, naar de letter, tot in het absurde, die de naleving ervan eisten van

anderen, maar zich er naar de geest niet naar gedroegen, maar tegenovergesteld.

Alle anderen kregen van Jezus alle aandacht en de gelegenheid een keus te maken. Jezus is nog steeds dezelfde als toen Hij op aarde was.

Er is geen enkele zonde onvergeeflijk, dan de zonde tegen de H. Geest. Wat is dat? Dat is willens en wetens zondigen na de heerlijkheid van God geproefd te hebben.

Jezus is gestorven voor alle mensen. Alzo heeft Hij de wereld liefgehad. Wereld = alle volken samen, zowel heidenen als Joden. Hij is de verzoening voor de zonden der gehele wereld.

Zie in deze zin ook Kohlbrugge in 'Algemene genade?' (Acht Predigten über Evangelium Johannis, Kap 3, V. 1-21, Dritte Auflage 1936, S. 51-54)

⁵³ 1 Petrus 3:10. De NBG-vertaling vertaalt heel juist, in tegenstelling tot bijv. de NBV, 'de aarde en de werken daarop zullen *gevonden* worden.' Zie hieromtrent het uitstekende boek 'De aarde en haar toekomst' van Drs W.G. Rietkerk (Kok-Voorhoeve, Kampen).